



VALOKUVALLINEN MENETELMÄ RATTIJUOPUMUSRIKOKSESTA KESKUSTELTAESSA

Annina Vilkas

Opinnäytetyö
Kesäkuu 2015
Ylempi ammattikorkeakoulututkinto
Hyvinvointiteknologian koulutus

TAMPEREEN AMMATTIKORKEAKOULU
Tampere University of Applied Sciences

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan ylempi ammattikorkeakoulututkinto
Hyvinvointiteknologian koulutus

VILKAS, ANNINA:

Valokuvallinen menetelmä rattijuopumusrikoksesta keskusteltaessa

Opinnäytetyö 64 sivua, joista liitteitä 7 sivua
Kesäkuu 2015

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena oli tuoda uudenlainen, valokuvalliseen menetelmään perustuva työväline yhdyskuntaseuraamustyön käytäntöön. Opinnäytetyön toiminnallisen osuuden tarkoituksena oli tuottaa rattijuopumusrikoksesta keskusteluun soveltuva kuvasarja ja sen käytön ohjeistus. Tämä opinnäytetyön tuotos on nimeltään Valokuvan tarina -tehtävä. Lisäksi opinnäytetyön tarkoituksena oli toteuttaa aiheeseen liittyvä työpaja työntekijöille, jotka olivat kiinnostuneita koekäyttämään Valokuvan tarina -tehtävää omassa asiakastyössään. Opinnäytetyön tutkimuksellisen osuuden tarkoituksena oli selvittää työntekijöiden näkemyksiä Valokuvan tarina -tehtävää käsittelevästä työpajasta. Lisäksi opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää sekä työntekijöiden että asiakkaiden kokemuksia rattijuopumukseen liittyvien asioiden tarkastelusta Valokuvan tarina -tehtävän kautta.

Työn teoriaosuudessa käsitellään sekä valokuvaterapiaa että yhdyskuntaseuraamustyötä. Valokuvaterapiaa tarkastellaan valokuvan menetelmällisenä käyttönä terapeutisessa työssä ja sen tekniikoiden osalta keskitytään erityisesti symbolisten ja assosiativisten kuvien katselun sekä kuvaprojektoiden tarkasteluun. Yhdyskuntaseuraamustyötä käsitellään työn osa-alueiden sekä erityisesti psykososiaalisen työn ja motivoivan työskentelyn näkökulmasta.

Opinnäytetyön tutkimuksellisen osuuden aineisto kerättiin lomakehaastatteluilla työpajaan osallistuneilta työntekijöiltä, Valokuvan tarina -tehtävää koekäyttäneiltä työntekijöiltä sekä heidän asiakkailtaan. Aineiston analyysi toteutettiin luokitellen ja tarpeen mukaan kvantifioiden. Tulosten perusteella Valokuvan tarina -tehtävä soveltuu työvälineeksi realististen toimintavaihtoehtojen tuottamisen, niistä valitsemisen ja toimivan vaihtoehdon testaamisen harjoitteluun. Työntekijöiden ja asiakkaiden raportoitujen kokemusten valossa voidaan todeta, että rattijuopumukseen viittaava valokuva voi toimia vaihtoehtojen ikkunana sekä heijastella yhtymäkohtia myös asiakkaan omaan elämään.

Asiasanat: yhdyskuntaseuraamustyö, valokuvaterapia, valokuvakorttisarja.

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Master's Degree Programme in Wellbeing Technology

VILKAS, ANNINA:

The Use of Phototherapy within Drink-driving Related Counselling

Master's thesis 64 pages, appendices 7 pages

June 2015

The aim of this practice-based Master's thesis was to introduce a new phototherapy-based method into community sanction work practice. The main purpose of this thesis was to produce a photo card series and a user manual for it to be used in drink-driving related counselling. This final product is an exercise called The Story of the Photo. The other purpose of this thesis was to implement a workshop for the counsellors who were interested in piloting The Story of the Photo Exercise with their clients. The purpose was also to gather information about the counsellors' impressions of the workshop related to The Story of the Photo Exercise. The fourth purpose was to collect information about the counsellors' and clients' experiences of discussing drink-driving related issues with the help of The Story of the Photo Exercise.

The theoretical section of this thesis explores phototherapy and community sanction work. Phototherapy is considered as the use of photographs in a therapeutic way in counselling applying the techniques of using associative, symbolic photos and photo-projectives. Community sanction work is reviewed through its different sections and considered as psychosocial and motivational work.

The data were collected through questionnaires from counsellors and their clients. The data were analysed mainly by categorisation, and in some parts quantification was also used. According to the results, The Story of the Photo Exercise seems a suitable tool for practicing the production of various alternative courses of actions, choosing from them, and defining the most functional one. Based on the study, it could be stated that a photo referring to drink-driving may act as a window to alternatives and may also reflect a client's own world of experience.

Key words: community sanction work, phototherapy, photo card series.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT.....	8
2.1	Aiheen valinta ja rajaus.....	8
2.2	Opinnäytetyön tavoite ja tarkoitus.....	10
2.3	Kehittämistyö toiminnallisena opinnäytteenä.....	10
3	VALOKUVATERAPIA.....	12
3.1	Valokuvaterapian määritelmiä.....	12
3.2	Symboliset ja assosiatiiviset kuvat.....	14
3.3	Kuvaprojektiot.....	17
3.4	Teknologian hyödyntäminen valokuvaterapiassa.....	17
3.5	Valokuvallisten menetelmien käyttö eurooppalaisissa vankiloissa.....	18
4	YHDYSKUNTASEURAAMUSTYÖ.....	20
4.1	Yhdyskuntaseuraamustyön määrittelyä.....	20
4.2	Rikosseuraamusalan ohjelmatyö.....	21
4.3	Ohjelmat rattijuopumuksista tuomituille.....	22
4.4	Yhdyskuntaseuraamustyö psykososiaalisena työnä.....	24
4.5	Motivoiva työskentely.....	26
5	RATTIJUOPUMUKSEN TARKASTELUA VALOKUVAN KAUTTA.....	27
5.1	Rattijuopumusrikoksen käsittelyn ja valokuvaterapian yhtäläisyydet.....	27
5.2	Valokuvan tarina -tehtävän tuottaminen.....	29
5.3	Työpajan toteutus koulutuksellisena interventiona.....	32
6	TUTKIMUSKOHTEENA VALOKUVAN TARINA -TEHTÄVÄ.....	34
6.1	Lomakehaastattelut Valokuvan tarina -tehtävän koekäytöstä.....	34
6.2	Lomakehaastatteluaineistojen analysointi.....	35
6.3	Työntekijöiden näkemyksiä työpajasta.....	36
6.4	Työntekijöiden kokemuksia Valokuvan tarina -tehtävän koekäytöstä....	37
6.5	Asiakkaiden kokemuksia Valokuvan tarina -tehtävästä.....	40
7	VALMIIN VALOKUVAN TARINA -TEHTÄVÄN ESITTELY.....	42
8	POHDINTA.....	46
8.1	Valmiin tuotoksen sekä raportoinnin arviointia.....	46
8.2	Tulosten arviointia.....	47
8.3	Opinnäytetyön luotettavuus ja eettisyys.....	49
8.4	Ajatuksia valokuvallisten menetelmien sovellusmahdollisuuksista.....	50
8.5	Oppimisprosessin ja ammatillisen kasvun pohdinta.....	52
	LÄHTEET.....	54
	LIITTEET.....	58

Liite 1. Työpajapalaute.....	58
Liite 2. Tiedote	59
Liite 3. Suostumus	60
Liite 4. Asiakaspalaute	61
Liite 5. Saateviesti ja kyselylomake	62

1 JOHDANTO

Valokuva on konkreettinen kaksiulotteinen kappale (Halkola 2009b, 187), joka voi toimia siltana menneisyyden muistoihin, tiedostamattomaan nykyhetkeen taikka tulevaisuuden toiveisiin (Halkola 2009a, 13). Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan valokuvallisen menetelmän käyttöä rikoksenteekijöiden kanssa tehtävässä työssä. Rikoskeskustelut ovat aina osa rikosoikeudellisen seuraamuksen suorittamista, mutta kokonaisvaltaisemmin rikosta sekä sen syytä ja seurauksia käsitellään dialogiseen vuorovaikutukseen sekä ajattelun ja toiminnan arviointiin perustuvissa strukturoiduissa ohjelmissa.

Liikenneturvaohjelma on interventio, jota voidaan käyttää yhdyskuntaseuraamuksen osana (Liikenneturvaohjelma rattijuopumuksista tuomituille 2014, v). Päähtyneenä auton rattiin päätymistä tarkastellaan monista vaihtoehdoista muodostuvana valintojen ketjuna ja siksi ohjelmaan kuuluu toimintavaihtoehtojen tuottamisen, niistä valitsemisen sekä toimivan vaihtoehdon testaamisen harjoittelua (Liikenneturvaohjelma rattijuopumuksista tuomituille 2012, 21). Tähän tarkoitukseen käytetään yleensä lyhyen tarinan muodossa olevaa Vaihtoehtoja?-tehtävää. Joidenkin asiakkaiden kohdalla tämä harjoitus on tuntunut jollain tapaa keinotekoiselta tai liian kuvitteelliselta (Tuominen 2013).

Ei ole olemassa väärää tapaa tulkita valokuvaa (Weiser 2001, 14), eikä yhtä oikeaa tapaa toteuttaa valokuvaterapeuttisia menetelmiä terapeuttisessa ja ohjaavassa asiakastyössä (Weiser 1990, 97). Kasvokkaiseen vuorovaikutukseen ja sanalliseen ilmaisuun perustuvassa asiakastyössä valokuva on monia mahdollisuuksia sisältävä työväline: vaikka kuvaan voidaan ikuistaa vain yksi ohikiitävä hetki, kiteytyy siihen silti monia tulkintoja ja merkityksiä. Voisiko näin ollen rattijuopumukseen viittaava valokuva toimia vaihtoehtojen ikkunana ja heijastella yhtymäkohtia myös asiakkaan omaan elämään?

Tämä toiminnallinen opinnäyte on kehittämistyö, jonka tavoitteena on tuoda uudenlainen, valokuvalliseen menetelmään perustuva työväline yhdyskuntaseuraamustyön käyttöön. Opinnäytetyön toiminnallisen osuuden tarkoituksena on tuottaa rattijuopumusrikkoksesta keskusteluun soveltuva kuvasarja ja sen käytön ohjeistus. Tämä opinnäytetyön tuotos on nimeltään Valokuvan tarina -tehtävä. Lisäksi opinnäytetyön tarkoituksena on suunnitella ja toteuttaa aihetta koskeva työpaja Valokuvan tarina -tehtävän koekäytöstä kiinnostuneille työntekijöille. Opinnäytetyön tutkimuksellisen osuuden tarkoituksena on

selvittää työntekijöiden näkemyksiä järjestetystä työpajasta. Lisäksi opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää työntekijöiden ja asiakkaiden kokemuksia rattijuopumukseen liittyvien asioiden käsittelystä Valokuvan tarina -tehtävän kautta.

Tämä opinnäytetyön raportti on prosessikuvaus idean synnystä valmiin tuotoksen muotoutumiseen saakka. Opinnäytetyön toiminnallisen osuuden ja tutkimuksellisen osuuden synteesissä muotoutui ja valmistui Valokuvan tarina -tehtävä, joka julkaistaan tästä raportista erillisenä kokonaisuutena.

2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Aiheen valinta ja rajaus

Olen käyttänyt valokuvia työskentelyvälineenä omassa asiakastyössäni ja vakuuttunut niiden voimasta. Syksyllä 2011 Tampereen yhdyskuntaseuraamustoimiston ohjelmatyöryhmässä ideoitiin ohjelmamainoksia ensisijaisesti ohjelmarekrytoinnin avuksi. Halusimme mainoksiin puhuttelevat ja ajatuksia herättävät tekstit sekä niihin liittyvät kuvat. Työryhmätyöskentelyn sivutuotteena ideoimme ja toteutimme kollegani, rikosseuraamusesimies Pia Ylikomin, kanssa lyhyen teoriataustan koonnin sekä valokuvallisten menetelmien sovellusmahdollisuuksia sisältävän ohjeistuksen käytettäväksi osana tavanomaista suunnitelmallista ja arvioivaa rikosseuraamusalan asiakastyötä. Muotoilimme idean aloitteeksi, mutta mainoskuvasarjan hyödyntämiseen liittyvää materiaalia ei tiettävästi ole välitetty henkilöstön saataville.

Rikosseuraamusalan asiakastyötä tekevien työntekijöiden saatavilla olevasta strukturoidusta materiaalista, Työkalupakista (2000) ja Nuorisorangeistuksen käsikirja Ohjenuorasta (2005a), löytyy muutamia viitteitä valokuvallisiin menetelmiin, vaikkei niiden teoriataustoituksessa ole mainintoja valokuvaterapiasta. Työkalupakin kaksi harjoitusta liittyvät assosiativisten kuvien katseluun ja omaelämäkerrallisiin kuviin, kun taas Ohjenuorassa oleva harjoitus liittyy uusien kuvien ottamiseen.

Työkalupakissa sovelletaan assosiativisten kuvien katselua asiakkaan keräämien kuvien kautta, jolloin asiakas kertoo tunnetilastaan tai jotakin itsestään, haaveistaan tai toiveistaan seuraamuksen suorittamisen suhteen. Omaelämäkerrallisia kuvia Työkalupakissa puolestaan käytetään käsiteltäessä asiakkaan elämäntilannetta ja sosiaalista verkostoa sekä hänen kertoessa tunteistaan, haaveistaan ja unelmistaan, muistoistaan ja tulevaisuuden toiveistaan. (Työkalupakki 2000b, 114, 121.) Sen sijaan nuorisorangeistuksen käsikirja Ohjenuorassa sovelletaan uusien kuvien ottamista harjoituksessa, joka liittyy tavoitteiden asettamiseen ja uusimisriskin arvioinnin kokonaisuuteen. Siinä käytetään omakuvia asiakkaan ikuistaessa kamerallaan jotain sellaista, mikä on hänen mielestään ikuistamisen arvoista tai liittyy siihen, mitä hän ajattelee elämästä tai ihmisenä olemisesta ylipäätään, kertoo elämän haaveista taikka pienistä ja mukavista elämän asioista tai ilmiöistä. (Ohjenuora 2005b, 86–87.)

Opinnäytetyöprosessin ideapaperin työstämisvaiheessa pohdin ja ideoin lukuisia eri vaihtoehtoja opinnäytetyön aiheeksi. Heinäkuussa 2013 sain myöntävän vastauksen Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön erityisasiantuntija Tiina Vogt-Airaksiselta, joka toivotti minut tervetulleeksi kehittämään Liikenneturvaohjelmaa osana opinnäytetäni. Elokuussa 2013 pidimme videoneuvottelun opinnäytetyöhön liittyen ja silloin yhtenä sivujuonteena Liikenneturvaohjelman ohjaajan käsikirjan käytettävyyden kehittämisessä oli valokuvallisen menetelmän soveltaminen. Syksyn aikana selvisi, että uudistettava käsikirja tullaan julkaisemaan Rikosseuraamuslaitoksen käsikirjana, jolloin sen ulkoasusta ja taitosta vastaa keskushallintoyksikön tiedottaja. Tämän jälkeen opinnäytetyön aiheeksi valikoitui valokuvallinen menetelmä rattijuopumusrikoksesta keskusteltaessa.

Ideani oli tuottaa kuvasarja ja sen käytön ohjeistus, joissa sovelletaan assosiattiivisten ja symbolisten kuvien katselua sekä kuvaprojektioita. Aluksi ajatukseni oli, että materiaali sisältäisi sekä perinteisempiä assosiattiivisia ja symbolisia valokuvia että rattijuopumustilanteisiin viittaavia tilannekuvia. Aiheen rajausta osoittautui aikaa vieväksi, mutta tärkeäksi prosessiksi. Koska hyvä opinnäyte on ”rajaukseltaan mieluummin suppea ja syvälinen kuin laaja ja pinnallinen” (Hakala 2004, 31), päädyin lokakuussa 2013 rajaamaan aiheen ainoastaan rattijuopumustilanteisiin viittaaviin tilannekuviin, tarkemmin ottaen kuvien käyttämiseen silloin, kun keskustellaan asiakkaan käyttäytymismuutoksen kannalta merkittävistä teemoista sekä harjoitellaan realististen toimintavaihtoehtojen tuottamista, niistä valitsemista sekä toimivan vaihtoehdon testaamista.

Tietävästi ei ole olemassa kovinkaan paljon sellaisia valokuvakorttisarjoja, joissa olisi arkielämän tilanteita ja ihmisiä. Tällaisiin kuviin heijastuu kuvaa katselevan omakohtaista elämää ja siksi niihin on helppo samastua. (Halkola 2009b, 185–186.) On todettu, että yleensä rattijuopumuksesta tuomion saaneet ovat ajaneet päihtyneenä paljon ja kyse on opitusta käyttäytymisestä (Liikenneturvaohjelma rattijuopumuksista tuomituille 2012, 12). Näin ollen juomis- ja rikoskäyttäytymisen hahmottaminen arkisena toimintana ja valintoina voi avata mahdollisuuden tuottaa ja punnita vaihtoehtoja (Liikenneturvaohjelma rattijuopumuksista tuomituille 2014, 11). Opinnäytetyön tuotoksena olevassa Valokuvan tarina -tehtävässä keskustellaan rattijuopumukseen viittaavan kuvan äärellä tilanteesta, johon asiakas voi halutessaan samastua. Vaikka ideana on lähtökohtaisesti tarkastella kuvan henkilöä ja tämän vaihtoehtoja, rattijuopumukseen viittaava kuva voisi mahdollistaa asioiden tarkastelun myös omakohtaisesti.

2.2 Opinnäytetyön tavoite ja tarkoitus

Opinnäytetyöni tavoitteena on tuoda uudenlainen, valokuvalliseen menetelmään perustuva työväline yhdyskuntaseuraamustyön käytäntöön. Opinnäytetyön toiminnallisen osuuden tarkoituksena on tuottaa kuvasarja ja sen käytön ohjeistus, jotka soveltuvat käytettäväksi tarkasteltaessa päihtyneenä auton rattiin päätymistä monista vaihtoehdoista muodostuvana valintojen ketjuna. Tämä opinnäytetyön tuotos on nimeltään Valokuvan tarina -tehtävä. Lisäksi opinnäytetyön tarkoituksena on toteuttaa valokuvallisen menetelmän käyttöön liittyvä työpaja koulutuksellisenä interventiona työntekijöille, jotka ovat kiinnostuneita koekäyttämään Valokuvan tarina -tehtävää omassa asiakastyössään.

Opinnäytetyön tutkimuksellisen osuuden tarkoituksena on selvittää työntekijöiden näkemyksiä Valokuvan tarina -tehtävää käsittelevästä työpajasta. Lisäksi tarkoituksena on selvittää työntekijöiden ja asiakkaiden kokemuksia toimintavaihtoehtojen tuottamisen, niistä valitsemisen sekä toimivan vaihtoehdon testaamisen harjoittelusta Valokuvan tarina -tehtävän kautta.

Tutkimuskysymykset tässä toiminnallisessa opinnäytetyössä ovat:

1. Millaista kuvasarjaa ja sen käytön ohjeistusta voisi hyödyntää rattijuopumusrikoksesta keskusteltaessa?
2. Millaisia näkemyksiä työntekijöillä on työpajassa esitellystä Valokuvan tarina -tehtävästä ja valokuvan käyttämisestä työvälineenä?
3. Miten työntekijät ja heidän asiakkaansa kertovat kokeneensa rattijuopumukseen liittyvistä asioista keskustelun Valokuvan tarina -tehtävän kautta?

2.3 Kehittämistyö toiminnallisena opinnäytteenä

Kehittämistoiminta voi kohdistua yksittäisiin työntekijöihin ja heidän ammatilliseen osaamiseensa, jolloin yleensä tavoitellaan muutosta työnteon tavassa tai menetelmissä (Toikko & Rantanen 2009, 16). Toiminnallisella opinnäytetyöllä voidaan tavoitella esimerkiksi käytännön toiminnan ohjeistamista, jolloin se voi olla esimerkiksi ammatilliseen

käytäntöön suunnattu ohjeistus (Vilka & Airaksinen 2003, 9). Usein ajatellaan, että uutta tietoa on vain sellainen, jota ei ole vielä tuotettu – mutta uutta tietoa on myös se muoto, johon produkti persoonallisella tavalla saatetaan. Toiminnallisissa opinnäytetyöissä korostuu tekemisen, taitojen ja ammatillisen käytännön osaamisen merkitys, jolloin voi kirvoittaa esiin luovuutensa ja luovan ongelmaratkaisukykynsä sekä uudistaa käytäntöjä. Toiminnallisen opinnäytetyön produkti ”saattaa avartaa toisen ammattilaisen näkemystä mahdollisuuksista, joilla kyseisiä asioita voi toteuttaa”. (Vilka & Airaksinen 2003, 69.)

Toikko ja Rantanen (2009, 16) toteavat, että kehittämistoiminta tähtää muutokseen, jonka lähtökohdana voi myös olla näky jostakin uudesta. Valokuvan tarina -tehtävä on työtä uudistava käytäntö, jonka laatiminen on edellyttänyt aiemman osaamiseni (koulutus ja työkokemus) sekä kiinnostuksen kohteeni (valokuvat ja niiden hyödyntäminen sosiaalialan asiakastyössä) yhdistämistä uudella tavalla. Valokuvan tarina -tehtävässä on siis kyse tutkitun käytännön soveltamisesta uudessa kontekstissa. Siinä on jotain vanhaa ja jotain lainattua, mikä tekee sen muodostamasta kokonaisuudesta jotakin uutta.

Kehittämisen kohdistuessa yksittäisiin työntekijöihin ja heidän ammatilliseen osaamiseensa tavoitellaan tyypillisesti muutosta työnteon tavassa tai menetelmissä. Tällöin uusien työvälineiden käyttöönottoa voidaan edesauttaa esimerkiksi koulutuksellisen intervention kautta. (Toikko & Rantanen 2009, 16.) Tämän vuoksi toteutan osana opinnäytetyötä Valokuvan tarina -tehtävään liittyvän työpajan työntekijöille, jotka ovat olleet kiinnostuneita sen koekäytöstä omassa asiakastyössään.

Vilka ja Airaksinen (2003, 97) pitävät tärkeänä sitä, että toiminnallisessa opinnäytetyössä saataisiin palautetta tavoitteiden saavuttamisesta ja onnistumisesta suoraan kohdeyhmältä, minkä lisäksi myös toimeksiantajan arviolla on merkitystä. Koska työntekijät ovat asiantuntijoita arvioimaan Valokuvan tarina -tehtävän soveltuvuutta siihen tarkoitukseen, johon se on suunniteltu, kerään työpajasta palautetta. Lisäksi toteutan työntekijöille lomakehaastattelun Valokuvan tarina -tehtävän koekäytöstä asiakastilanteessa. Jotta myös asiakkaan ääni tulee kuuluviin, tiedustelen lyhyellä asiakaspalautelomakkeella kokemuksia Valokuvan tarina -tehtävästä sekä rattijuopumukseen liittyvien asioiden tarkastelusta valokuvan kautta.

3 VALOKUVATERAPIA

3.1 Valokuvaterapian määritelmiä

Valokuvaterapia voidaan määritellä ”valokuvan ja valokuvauksen menetelmälliseksi käytöksi psykoterapiassa tai terapeuttisessa työssä” (Halkola 2009a, 15). Valokuvaterapian menetelmien käytössä työn perustana on henkilön oma psykoterapian viitekehys taikka sosiaali-, terveys- tai kasvatusalan ammattipätevyys. Sosiaalialan ammattilaisten ohjauksellisessa ja kuntouttavassa asiakastyössä, jossa käytetään valokuvia tai valokuvausta työvälineenä asiakkaan tarpeiden ja työntekijän osaamisen mukaisesti, on kyse *terapeuttisesta valokuvaterapiasta*. (Halkola 2009a, 15–16.) Valokuvaterapeuttisen työn tarkoituksena on mm. lisätä ihmisen itsetuntemusta ja selviytymiskykyä (Koffert 2009, 100).

Valokuva voi toimia sanallisen työskentelyn apuvälineenä (Koffert 2009, 100) ja sen avulla saatetaan päivänvaloon asioita, joihin sanat eivät yllä (Halkola 2009a, 13). Kun ihminen puhuu kuvasta, puhuu hän samalla myös itsestään (Jacobs 2002, 9), sillä se, mitä hän näkee kuvassa, kertoo hänen omista sisäisistä kuvistaan (Weiser 2001, 13).

Valokuvaterapian menetelmiä voidaan jäsentää usealla tavalla. Valokuvaterapeuttiset menetelmät psykoterapiassa ja terapeuttisessa työssä voidaan jakaa karkeasti kolmeen eri ryhmään, joita ovat:

1. omaelämäkerrallisten kuvien käyttäminen
2. symbolisten ja assosiatiivisten kuvien katselu
3. uusien valokuvien ottaminen ja niiden käyttö terapeuttisena välineenä.

(Halkola 2009a, 18.)

Valokuvaterapian uranuurtaja Judy Weiser määrittelee valokuvaterapian käytön kahteen tasoon. *Valokuvaterapia terapiassa ja ohjauksessa* merkitsee Weiserin mukaan tunteiden, ajatusten ja kokemusten aktivointia ja prosessointia. *Terapeuttinen valokuvaus* puolestaan on itseohjautuvaa, virallisen terapiatoiminnan ulkopuolista itsetutkistelua ja taiteellista ilmaisua. (Weiser 2001, 11; Halkola 2009a, 14.)

Valokuvaterapeuttisten menetelmien jaottelussa Judy Weiser huomioi valokuvan syntyprosessin, tekijän roolin sekä valokuvan luonteen (Halkola 2009a, 18), ja hän jakaa valokuvaterapeuttisten menetelmien käytön terapiassa ja ohjauksessa viiteen tasoon, joita ovat:

1. asiakkaan ottamat kuvat (itse otetut tai kerätyt)
2. asiakkaasta otetut kuvat (poseeratut tai spontaanit)
3. omakuvat (olennaista asiakkaan itsemäärittely)
4. albumikuvat
5. kuvaprojektiot.

(Weiser 2001.)

Valokuvaterapian pioneeri Jerry L. Fryrear on määritellyt valokuvaterapian menetelmien soveltamislukituksen, jonka perusteluita ovat: tunteiden herättäminen, puheen aikaansaaminen, roolityöskentely, taidon oppiminen, sosiaalistuminen, luovan kokeilemisen ja ilmaisun mahdollistaminen, diagnoosin tekeminen, sanaton ilmaisu, muutoksen dokumentointi, kokemuksen pitkittäminen ja syventäminen sekä itsehavainnointi. Fryrearin perustelut kuvaavat hyvin valokuvan käytön monipuolisuutta. (Halkola 2009a, 18–19.)

Valokuvaterapeuttisen työn ideana on käyttää asiakkaalle merkityksellisiä valokuvia, jotka voivat toimia väylänä itsehavainnointiin, ymmärrykseen ja muutokseen (Halkola 2009a, 13). Valokuvien menetelmällinen käyttö edellyttää työntekijältä aktiivista, kiinnostunutta ja voimavarasuuntautunutta otetta, mikä tarkoittaa asiakkaan kuvakertomusten, havaintojen ja tulkintojen kunnioittamista sekä valmiutta tukea asiakasta löytämään kuvista merkityksiä ja yhteyksiä omaan elämäänsä (Halkola 2009a, 17).

Valokuvan totuuden ongelma on, että se voi näyttää vain rajatun näkemyksen todellisesta tilanteesta. Kuvan kanssa kommunikointi muistuttaa ihmisten välistä kohtaamista ja kuva voi välittää tai heijastaa esimerkiksi:

1. kuvaajan kuvaushetkellä kokemia tunteita tai ajatuksia
2. kuvan henkilön kuvaushetkellä kokemia tunteita tai ajatuksia
3. kuvaa katsovan henkilön katsomishetkellä kokemia tunteita tai ajatuksia
4. kuvanvalmistusta tai kuvavalintaa tekevän henkilön valinta- ja valmistusprosessin aikana kokemia tunteita ja ajatuksia.

(Hentinen 2009, 41.)

Asiakkaan mielikuvista, miellelyhtymistä, muistoista, tunteista tai aistimuksista keskusteltaessa tuo valokuva vuorovaikutukseen mukaan konkreettisen objektin, jota asiakas ja työntekijä voivat havainnoida yhdessä (Hentinen 2009, 39). Kuvan äärelle pysähtyminen ja kuvaan keskittyminen on asiakkaan ja työntekijän yhteinen asia, eikä asiakas jää kuvien kanssa yksin (Halkola 2009b, 180). Vaikka kuviin latautuu paljon muistoja, tunteita ja merkityksiä, joiden kohtaaminen vaatii toisinaan uskallusta (Halkola 2009a, 17), voi kuvien katseleminen ja niistä keskusteleminen silti tuntua puhdistavalta tai palkitsevalta (Halkola 2009b, 180).

3.2 Symboliset ja assosiativiset kuvat

Symbolisten ja assosiativisten kuvien käyttämisessä on kyse periaatteessa hyvin yksinkertaisesta tapahtumasta: työntekijä ja asiakas katsovat valokuvia yhdessä ja keskustelevat nähdystä ja koetusta. Työntekijä esittelee asiakkaalle kuva-aineiston, josta asiakas valitsee intuitiivisesti mieltään koskettavan kuvan. Työntekijä ohjaa asiakkaan tarkkaavaisuuden suuntaa ohjein ja kuvavalintaan liittyvin kysymyksin, joiden kautta alkaa kuvien sanoman aukaiseminen ja matka asiakkaan sisäisiin merkityksiin. Työskentelyssä tarkoituksena on mahdollistaa tunteiden, ideoiden ja intuition esiin pääsy kuvien katselun avulla, jolloin aikuinenkin voi lähteä kertomaan (lopulta joskus hyvinkin omakohtaisia) tarinoita. (Halkola 2009b, 175.)

Symbolinen, metaforinen, assosiativinen johtavat saman ilmiön äärelle, joskin erilaisin painotuksin; niillä yhdistetään erilaisia asioita toisiinsa. Assosiaatiossa jokin miellelyhtymä kytkeytyy toiseen ja virittää aiempia miellekytkentöjä; symbolit ja metaforat puolestaan avaavat tietä assosiaatiolle ja edesauttavat assosiaatioketjujen syntymistä. (Halkola 2009b, 176.)

Symbolista ilmaisua muistuttava metafora tarkoittaa kielikuvaa, vertaukseen perustuvaa ja vertauksen sisältävää ilmaisua. Metaforan avulla voidaan konkretisoida abstraktia. Metaforat ovat sekä tiedostettuja että tiedostamattomia ja niiden avulla tuodaan esiin merkityksiä: merkityksellisiä asioita, uskomuksia ja suhdetta maailmaan. Symbolit ovat läheisessä yhteydessä muistiin ja tunteisiin, sillä symboli liittyy yhteen ja luo merkityksiä. Symboleilla on merkityksensä myös muistamiselle, joka on tiedon prosessointia eli tallentamista ja tallennetun tiedon hakemista. (Halkola 2009b, 176–177.)

Monet kuvat sisältävät symbolisia aineksia: niin perhekuvat, maisemakuvat, tilannekuvat, lehtikuvat kuin mainoskuvatkin. Kaikkia näitä kuvatyyppejä voidaan tarkastella symbolisten merkitysten kantajina. Symbolisten valokuvien katselu ja niiden joukosta itselle tärkeiden kuvien valitseminen liittyvät elämän tarinalliseen ymmärtämiseen, jolloin kuvien avulla voi ilmaista jotain itselle merkityksellistä – jotain sellaista, mikä ei välttämättä ole edes mielen tai kielen avulla tavoitettavissa. (Halkola 2009b, 176).

Assosiativisia kuvia käytettäessä katsoja katsoo kuvaa havainnoiden ja etsien vastinetta tunteelleen, ajatukselleen tai muistolleen. Mitä enemmän kuvissa on arkielämän tilanteita ja ihmisiä, sitä enemmän ihmiset voivat samaistua kuvan tilanteisiin. Tällaisia valokuvakorttisarjoja ei ole kovinkaan paljon saatavilla, mutta niitä voi koota itse esimerkiksi postikorteista. (Halkola 2009b, 185–186.)

Euroopan Unionin rahoittaman Phototherapy Europe of Learning and Healing with Phototherapy Leonardo da Vinci Lifelong Learning Partnership Programme -projektin yhtenä tuotoksena oli valokuvaterapian sovelluksia esittelevä käsikirja. Käsikirjassa esitellään valokuvallisia menetelmiä ja tarkastellaan symbolisten ja assosiativisten kuvien käyttöä kokonaisuutena, joka sisältää sekä Judy Weiserin käyttämän *photo-projectives* -termin että iso-britannialaisten käyttämän *Talking Pictures Therapy* -termin. (Halkola 2011, 7.)

Valokuvakortit

Valokuvakortit soveltuvat käytettäväksi kaiken ikäisten asiakkaiden kanssa, ja korttien avulla voi monipuolistaa itselle merkityksellistä visuaalista maailmaa ja antaa tilaa luovuudelle. (Halkola 2009b, 175.) Seuraavaksi esittelen muutamia näkemyksiä kuvien käytöstä, merkityksestä ja vaikuttavuudesta.

Ranskalaiset Alain Baptiste ja Claire Belisle ovat kehittäneet *Photolangage*-menetelmän, jossa on tarkoituksena katsella valokuvia, puhua niistä ja kertoa tarinoita. Menetelmässä keskitytään yhtä aikaa niin ryhmätyöskentelyyn kuin valokuvien havainnointiin, persoonallisiin tulkintoihin ja suulliseen ilmaisuun. Menetelmässä käytetään aina mustavalkoisia valokuvia, joiden joukossa on luonnon ja erilaisten miljöökuvien ohella runsaasti ihmisiä sisältäviä tilannekuvia. Kuvien tarkoituksena on tuoda esiin kuvien katsojien omia mielikuvia, jolloin kuvien katselusta ja ryhmätilanteeseen osallistujien kertomuksista

käynnistyy oppimista edistävä prosessi, joka muutosprosessina voi olla luonteeltaan myös terapeutin. (Halkola 2009b, 183.)

Psykiatri ja valokuvaaja Joel Walker on tehnyt valokuvaterapiaa Kanadassa 1970-luvulta lähtien ja vuonna 1979 hän loi valokuvakorttisarjan Visual Kits. Walker piti New Yorkissa interaktiivisen valokuvanäyttelyn, jossa hän pyrki vuorovaikutukseen katsojien kanssa. Tuolloin hän huomasi valokuvista keskustelemisen vievän ihmisen nopeasti tämän sisäisiin tunnelmiin ja ristiriitoihin. Walker havaitsi, että puhuessaan kuvista ihmiset puhuivat itsestään. Myöhemmin, tutkittuaan kuvien vaikutusta systemaattisesti, Walker havaitsi valokuvien käytön soveltuvan erityisen hyvin ihmisille, joiden oli vaikea ilmaista itseään sanallisesti tai joilla oli traumaattisia kokemuksia. Testivaiheiden jälkeen Walker valitsi kuvasarjaansa neljä vaikutuksiltaan voimakkainta kuvaa ja sarja sai nimekseen *The Walker Visuals*. Sarja on valokuvaterapian alalla uraa uurtava, ja se on käytössä terapeutisessa työssä ympäri maailman. (Jacobs 2002, 8–10; Halkola 2009b, 183–184.) Walkerin (2009, 11) mukaan se, mitä kuvassa havaitsemme, on mieleemme tuotos, jonka aineksina ovat historiamme, odotuksemme, tarpeemme, uskomuksemme, tunteemme ja kaikki se, mitä on tapahtunut ennen kuin katsoimme kuvaa.

Suomalainen psykoterapeutti Ulla Halkola on kehittänyt *Spectro*-valokuvakorttisarjan omista valokuvakokoelmistaan. Kuvat on valikoitu siten, että erilaisten kokemusten ja tunnetilojen kuvaaminen niiden avulla on mahdollista; symbolisena tasona kuvissa on usein jokin luonnon elementti taikka ihmisten arkeen liittyvä paikka ja esine. Korttien kautta voidaan kertoa tarinoita, jotka tuovat esiin ihmisen voimavaroja ja selviytymiskeinoja. Korttien käytölle ei ole tarkkoja sääntöjä, mutta perusidea on, että kortit levitetään pöydälle ja ohjaaja esittää kysymyksen, jolloin asiakas valitsee kysymyksen mukaisen kuvan. Tämän jälkeen keskustellaan kuvan herättämistä mielikuvista, ajatuksista ja tunteista. On tärkeää, että asiakas kertoo ensin vapaasti kuvan herättämistä miellelyhtymistä ja vasta sen jälkeen ohjaaja jakaa omat havaintonsa, kysymyksensä, tunteensa ja assosiaationsa. (Halkola 2009b, 184–185.)

Del Loewenthal on kehittänyt *Talking Pictures* -kortit käytettäväksi eurooppalaisissa vankiloissa vankien tunneoppimisen edistämiseksi (Phototherapy in Prisons 2015b). *Talking Pictures* -korteista on kerrottu tarkemmin opinnäytetyön kohdassa 3.5.

3.3 Kuvaprojektiot

Vaikka kuvaprojektiot voidaan ymmärtää osana symbolisten ja assosiativisten kuvien katselun menetelmää (Halkola 2011, 7), tarkastelen niitä omana erillisenä kokonaisuutenaan, sillä valokuvaterapian pioneeri Judy Weiser kirjoittaa nimenomaan kuvaprojektiosta (*photo-projectives*) eikä mainitse artikkeleissaan symbolisia ja assosiativisia kuvia (*using associative, symbolic photos*).

Valokuvan katsominen tuottaa ihmisessä lähes aina jonkinlaisen reaktion. Useimmiten kuvien katselu herättää tunteita, palauttaa mieleen muistoja ja käynnistää ajatusprosesseja, mutta joskus kuva voi kuitenkin tuntua vaikeasti ymmärrettävältä tai kerta kaikkiaan tylsältä. (Weiser 1990, 86, 95.)

Kuvilla on tarinoita kerrottavanaan ja salaisuuksia jaettavanaan – ja ne ovat aina erilaisia, riippuen siitä, kuka kuvaa tulkitsee (Weiser 1999, 4; Weiser 2004, 27). Kaikki se, minkä ihminen tulee vaistomaisesti huomioineeksi kuvasta, on erottamattomasti yhteydessä siihen, mitä kaikkea hän on juuri tuon kuvan katseluhetkeen mennessä elämässään kokenut (Weiser 2004, 29; Walker 2009, 11).

Valokuvien kanssa työskentelyssä merkityksellisiä eivät ole ainoastaan asiakkaan vastaukset työntekijän esittämiin kysymyksiin, vaan prosessi, jossa avautuu vastausten taustoja. Kuvien kanssa työskentelylle tyypillistä on, että se paljastaa lisätietoa asiakkaasta ikään kuin keskustelun sivutuotteena. (Weiser 2004, 37.) Lisäksi on usein turvallisempaa puhua kuvassa olevasta henkilöstä kuin suoraan itsestään. Kuvien käyttäminen työskentelyvälineenä voikin käynnistää hyödyllisen prosessin, jossa valokuva koskettaa alitajuntaa asioiden pysyessä silti asiakkaan hallittavissa. Valokuva auttaa asioiden jäsentelyssä taaten turvallista etäisyyttä ja toimien vertauskuvallisesti visuaalisuuden kautta. (Weiser 2004, 47.)

3.4 Teknologian hyödyntäminen valokuvaterapiassa

Valokuvan digitalisoituminen on tuonut mukanaan merkittäviä muutoksia valokuvauksen käytäntöihin, mahdollisuuksiin ja määriin. Nämä muutokset korostavat valokuvan merkitystä terapeuttille työlle ja psykoterapialle. (Halkola 2009a, 20.)

Valokuvaterapiaa voidaan soveltaa monella tavalla, mutta yhteistä menetelmille on se, että kuvia katsellaan ajan kanssa ja niistä etsitään monitasoisia merkityksiä (Martin 2013, 79). Rosy Martin on kehittänyt Jo Spencen kanssa valokuvallisen menetelmän (*re-enactment phototherapy*), jossa kuvataan omaelämäkerrallisia kuvia uudestaan (Martin 2013, 71). Martin hyödyntää työskentelyssä digitaalista valokuvausta, mutta ohjaa jatko työskentelyä konkreettisin valokuvoin, sillä se antaa hänen mukaansa arvon valokuvalle, sen monimerkityksisyydelle ja tutkiskelumahdollisuuksille. (Martin 2013, 79–80.)

Digikuvauksessa kameran muistikortille tallentuu helposti valtava määrä kuvia, ilman että kuvaaja ajattelee asiaa sen enempää. Suuresta määrästä valokuvia on tullut normaalia, eikä kuvia välttämättä edes katsella jälkeenpäin. Kovalevyistä on tullut visuaalisten muistojen säilytyspaikkoja. Digikuvauksen myötä kuvan ottamisen ja lopputuloksen näkemisen välinen odotus on hävinnyt, sillä kuvat ovat heti nähtävissä. Se on hyödyllistä, kunhan se ei vie huomiota kohteen tarkkailusta ja hetkessä elämisestä. (Martin 2013, 79.)

Digitaalinen valokuvaus on mullistanut kuvankäsittelymahdollisuudet, mutta sen käänköpuolena on riski kuvien lopullisesta häviämisestä tallennusmedioiden rikkoutumisen ja vanhenemisen myötä. On todennäköistä, että digitaalisia kuvia ei jää jäljelle samalla tavalla kuin kehitettyjä kuvia tai filmejä, joita on talletettu perhealbumeihin tai päätyneet lopulta kirpputoreille. (Winckler 2013, 131.)

Oletettavaa on, että tulevaisuudessa kehitetään yhä enemmän digitaalista valokuvausta hyödyntäviä valokuvallisia menetelmiä. Perinteinen työntekijä-asiakasasetelma tulee muuttumaan perustavanlaatuisesti – esimerkiksi tilanteessa, jossa asiakas ja työntekijä työskentelevät rinnakkain kuvien parissa tietokoneella. On selvää, että valokuvan terapeuttinen voima tulee säilymään, mutta tulevaisuudessa se tulee olemaan saatavilla digitaalisesti ja ennennäkemättömän luovilla tavoilla. (Loewenthal 2013c, 175.)

3.5 Valokuvallisten menetelmien käyttö eurooppalaisissa vankiloissa

PhototherapyEurope in Prisons on Euroopan laajuinen projekti ja Suomessa sitä toteuttaa Kiipulasäätiö. Projektissa kehitetään vankiloissa tehtävään työhön soveltuvia valokuvaterapeuttisia menetelmiä, joilla voidaan edesauttaa vankien tunneoppimista. Projektin tarkoituksena on kehittää materiaaleja, koulutusta sekä toimintatapoja jaettavaksi kaikkiin

Euroopan vankiloihin. Projektin tavoitteena on edistää erilaisten valokuvamenetelmien käyttöä ohjaajien, opettajien, kouluttajien ja terapeuttien työssä, kehittää erilaisia vankilaoloihin sopivia valokuvamenetelmiä, tutkia valokuvamenetelmien käytön vaikuttavuutta ja vaikutuksia sekä tutkia ja kehittää valokuvaterapian menetelmiä EU:n vankiloissa. Projektissa pyritään edistämään valokuvan käyttöä osana tunneoppimista, sillä tunteiden tunnistaminen ja hallinta ovat itsesäätelyn ja oppimisen perusta. (Phototherapy in Prisons 2015a.)

Osana PhototherapyEurope in Prisons -projektia on hyödynnetty Del Loewenthalin *Talking Pictures* -kortteja (Phototherapy in Prisons 2015b). Korttisarjan käytön tarkoitus on mahdollistaa tarinankerrontaa (Loewenthal 2013, 175), minkä lisäksi kortteja käytetään tunneoppimisen mahdollistamiseen sekä valokuvakirjojen tekemiseen (Phototherapy in Prisons 2015c).

4 YHDYSKUNTASEURAAMUSTYÖ

4.1 Yhdyskuntaseuraamustyön määrittelyä

Rikosseuraamuslaitoksen perustehtävä on tutkintavankeuden toimeenpano sekä yhdyskuntaseuraamusten ja vankeusrangaistusten täytäntöönpano. Rikosseuraamustyötä ohjaavat arvot ovat: ihmisarvon kunnioittaminen, oikeudenmukaisuus, turvallisuus sekä usko ihmisen mahdollisuuksiin muuttua ja kasvaa. Rikosseuraamuslaitoksen visiona on tehdä vaikuttavaa, luotettavaa ja merkityksellistä työtä yhteiskunnan turvallisuuden hyväksi. (Rikosseuraamuslaitoksen strategia 2011–2020.)

Yhdyskuntaseuraamukset ovat vapaudessa suoritettavia rikosoikeudellisia seuraamuksia, joita ovat yhdyskuntapalvelu, nuorisorangaistus, nuorten ehdollisesti rangaistujen valvonta ja ehdonalaisen vapauden valvonta (Rikosseuraamuslaitos 2012) sekä valvontarangaistus (Oikeusministeriö 2011). Yhdyskuntaseuraamustyön osa-alueita ovat:

1. juridis-hallinnollinen työ (byrokratiatyö)
2. tukemis- ja auttamistyö (sosiaalityön orientaatio)
3. menetelmällinen ja strukturoitu vaikuttamistyö
4. palveluohjauksellinen ja verkostomainen työ

(Yhdyskuntaseuraamustyön kehittämisen linjaukset 2006, 14–16, 45–48).

Juridis-hallinnollinen työ: Sääöksillä, määräyksillä ja ohjeilla on keskeinen osuus yhdyskuntaseuraamustyössä, ja juridis-hallinnollinen kehys selkiyttää seuraamustyössä olevien roolit sekä niihin liittyvät velvoitteet ja oikeudet (Yhdyskuntaseuraamustyön kehittämisen linjaukset 2006, 14). Juridis-hallinnollisen työn voidaan katsoa asettavan reunaehdot vuorovaikutuksellisuuteen perustuvalla sosiaalityön orientaation mukaiselle työlle (Yhdyskuntaseuraamustyön kehittämisen linjaukset 2006, 46).

Tukemis- ja auttamistyö: Jokapäiväisessä asiakastyössä käytetään sosiaalityön menetelmiä syvennyttäessä asiakkaan elämäntilanteeseen sekä yritettäessä motivoida ja rohkaista tätä löytämään itsestään muutoksen mahdollistavia resursseja. Sosiaalityölle tyypillistä orientaatiota käytetään myös asiakkaan elämäntilanteen arvioinnissa ja toimenpiteiden suunnittelussa. Asiakastyö ja sen sisäinen vuorovaikutus ovat keskeinen osa yhdyskunta-

seuraamustyötä, jossa tarvitaan sosiaalityölle tyypillisiä neuvottelutaitoja sekä kykyä motivoida asiakasta muutosprosessiin. Asiakastyössä tarvitaan myös kykyä arvioida ja tulkita erilaisissa elämäntilanteissa olevia asiakkaita sekä suunnitella seuraamusten yhteyteen tämän arvion perusteella tarkoituksenmukaisia toimenpiteitä ja ohjelmia. (Yhdyskuntaseuraamustyön kehittämisen linjaukset 2006, 14.)

Menetelmällinen ja strukturoitu vaikuttamistyö: Menetelmälliseen asiakastyöhön kuuluvat vuorovaikutus sekä työskentelyn mukauttaminen asiakkaan elämäntilanteen ja muutostyön eri vaiheiden mukaisesti. Menetelmällisyys edellyttää työntekijältä valmistautumista ja itsearviointia, minkä lisäksi tarvitaan tilaa myös työntekijöiden yhteiselle reflektoinnille. (Yhdyskuntaseuraamustyön kehittämisen linjaukset 2006, 20.) Oikealla tavalla käytetty menetelmäosaaminen täydentää yhdyskuntaseuraamustyön kokonaisuutta ja mahdollistaa monipuoliset ratkaisut täytäntöönpanotyön sisällöiksi. Menetelmäosaaminen vaatii työn kokonaisvaltaista hahmottamista siten, ettei menetelmien ja ohjelmien soveltamisesta sinänsä tule työn muista tavoitteista erillisiä. (Yhdyskuntaseuraamustyön kehittämisen linjaukset 2006, 15, 46.)

Palveluohjauksellinen ja verkostomainen työ: Palveluohjauksessa on kyse lähestymistävasta, jolla asiakkaiden tarvitsemia palveluita järjestetään ja tuotetaan ja jossa lähtökohdana on asiakkaan tarpeiden huomioiminen ja suunnitelman laatiminen yhteistyössä asiakkaan kanssa. (Yhdyskuntaseuraamustyön kehittämisen linjaukset 2006, 15). Palveluohjauksellista työtettä on syytä tarkastella erillisen toimenpiteen asemesta systemaattisena lähestymistapana ja asiakastyön menetelmänä. Palveluohjaus tukee yhdyskuntaseuraamustyön tavoitteita sen ollessa osa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimeenpanoprosessia, jolloin sen avulla voidaan edesauttaa asiakkaiden kiinnittymistä yhteiskuntaan. Palveluohjauksellinen työ edellyttää verkostotyön taitoja ja tietämystä erilaisista palveluista. (Yhdyskuntaseuraamustyön kehittämisen linjaukset 2006, 23.)

4.2 Rikosseuraamusalan ohjelmatyö

Rikosseuraamuslaitoksen yksi keskeinen tavoite on kehittää omaa ydinosaaamistaan, millä tarkoitetaan uusintarikollisuusriskiin vaikuttavan toiminnan järjestämistä sekä seuraamuksista aiheutuvien haittojen vähentämistä (Rikosseuraamuslaitoksen strategia 2011–2020). Kansainvälisten tutkimusten mukaan dialogiseen vuorovaikutukseen, osallistujien

omien ajatusten ja tunteiden tunnistamiseen sekä oman ajattelun ja toiminnan arviointiin perustuvat strukturoidut ohjelmat toimivat parhaiten uusintarikollisuuden ehkäisemisessä (Knuuti & Vogt-Airaksinen 2010, 4).

”Ohjelma voidaan määritellä oppimisen ja muutoksen mahdollisuuksien strukturoiduksi sarjaksi” (Yhdyskuntaseuraamustyön kehittämisen linjaukset 2006, 21). Rikosseuraamusalan ohjelmatoiminta on vakiintunut yhdeksi niistä menetelmistä, joilla pyritään edistämään asiakkaiden rikollisesta elämäntavasta irtautumista. Ohjelmalla tarkoitetaan selkeään muutosmalliin perustuvaa, strukturoitua ja aikataulutettua sekä tieteellisin menetelmin arvioitavissa olevaa toimintaa. Tällä toiminnalla vaikutetaan rikollista käyttäytymistä ylläpitäviin kriminogeenisiin tekijöihin, kuten rikolliseen käyttäytymiseen liittyviin ajattelu- ja käyttäytymismalleihin. (Rikosseuraamusalan ohjelmatyön linjaukset 2008, 5.)

Ensimmäisiä kognitiivis-behavioraaliseen teoriaan perustuvia kuntouttavia ohjelmia otettiin Suomessa käyttöön rikosten uusimisen estämiseksi 1990-luvulla. Ohjelmien tarkoituksena on vaikuttaa motivoivasti ja kuntouttavasti siten, että ne yhdistettynä muihin toimenpiteisiin edesauttavat rikollisesta elämäntavasta irtautumista. Ohjelmatyön avulla asiakkaat saavat sekä tiedollisia että taidollisia välineitä rikollisten käyttäytymismallien ja asenteiden muuttamista varten. (Knuuti & Vogt-Airaksinen 2010, 4, 9.)

Kognitiivis-behavioraalisisessa kuntoutusmetodissa yhdistyvät tiedollinen ja kokemuksellinen ulottuvuus, jolloin ollaan kiinnostuneita tutkimaan ajatuksia, asenteita, uskomuksia, tunteita sekä käyttäytymisen ja ympäristön välistä vuorovaikutusta. Henkilön tulkinta tilanteesta vaikuttaa hänen tunteisiinsa ja käyttäytymiseensä, jolloin ajattelu siis määrää, miten ihminen toimii. Näin ollen käyttäytymistä voi muuttaa vain ajattelua muuttamalla. (Nurminen 2007.)

4.3 Ohjelmat rattijuopumuksista tuomituille

Liikennejuopumukset ovat päihteisiin liittyvän rikollisuuden tavallisin muoto ja ensimmäistä kiinnijäämistä edeltääkin usein aikaisempi päihtyneenä ajaminen. Rattijuopumukseen liittyy usein päihtyneenä ajamista oikeuttavia asenteita ja ajatusvääristymiä. (Haapasalo 2008, 221.) Suomessa on käytössä kaksi rattijuopumuksista tuomituille tarkoitettua

muutokseen motivoivaa ohjelmaa: Liikenneturvaohjelma ja Ohjauspyörä. Motivoivat ohjelmat ovat yleensä lyhytkestoisia ja niiden tarkoituksena on saada asiakas tunnistamaan käyttäytymisensä ongelmallisuus, kyseenalaistamaan elämäntilanteensa ja valmistamaan itseään muutospäätökseen (Knuuti & Vogt-Airaksinen 2010, 4).

Sekä Liikenneturvaohjelma että Ohjauspyörä perustuvat Isossa-Britanniassa käytössä olevaan ”Drink Impaired Drivers” (DID) -ohjelmaan, joka mukaan päihtyneenä ajamis-päätökseen liittyy viisi erilaista riskitekijää. Alkoholiin ja ajamiseen liittyvät tiedon puutteet, toimivan suunnittelun puute, epäsosiaaliset asenteet liittyen päihtyneenä ajamiseen, puutteellinen kyky tuottaa toimintavaihtoehtoja sekä tunteiden heikko tunnistaminen ja kontrolli painottuvat eri henkilöillä eri tavoin, mutta johtavat usein keuhon päätöksentekoon ja lopulta ajamispäätökseen ja sen puolusteluun. (Liikenneturvaohjelma rattijuopumuksista tuomituille 2012, 5, 27; Ohjauspyörä 2009, 10.) Molemmissa ohjelmissa käytetään Vaihtoehtoja?-tehtävään harjoiteltaessa toimintavaihtoehtojen tuottamista ja valintaa niiden välillä.

Liikenneturvaohjelma on tarkoitettu tukemaan rattijuopumuskäyttäytymisen muutoksen käynnistymistä ja etenemistä (Liikenneturvaohjelma rattijuopumuksista tuomituille 2012, 2). Liikenneturvaohjelma on interventio, jota käytetään erityisesti yhdyskuntapalvelun osana ja siitä on ryhmä- ja yksilömuotoiset sovellukset, joissa yksilötunneista muodostuu strukturoitu motivoivien keskusteluiden kokonaisuus. Ryhmäohjelman pituus on kymmenen tuntia, josta yksilötunteja ovat kaksi ensimmäistä ja kaksi viimeistä ja niiden välillä on ryhmäosuus. Yksilöohjelman pituus on viisi tuntia. Sekä ryhmä- että yksilöohjelman yksilötunteja voidaan lisätä, mikäli se on tavoitteiden toteutumisen kannalta tarkoituksenmukaista. Liikenneturvaohjelmaa käytetään yhdyskuntaseuraamustyön osana, mutta sitä voidaan tietyin edellytyksin käyttää myös avolaitoksissa. (Liikenneturvaohjelma rattijuopumuksista tuomituille 2014, v–vi.)

Liikenneturvaohjelman perustana ovat rattijuopumuskäyttäytymisen kuvaus ja erittely sekä sen yhteyksien tarkastelu elämäntilannetekijöihin. Taustalla on ajatus siitä, että rattijuopumuskäyttäytymisen tunteminen on lähtökohta siitä aiheutuvien huolien ja jännitteiden käsittelylle, muutokseen motivoitumiselle sekä omista valinnoista vastuun ottamiselle. Tavoitteena on käynnistää ja tukea uusien rattijuopumusten vähentämiseen suuntautuvaa muutosta. Ohjelmassa kuvataan ja eritellään asiakkaan yksilöllistä rattijuopu-

muskäyttäytymistä varsin yksityiskohtaisesti. Tällainen tutkiva tarkastelu voi tehdä näkyväksi käyttäytymisen yhteydet henkilökohtaisiin elämänvaiheisiin ja -tilanteisiin, sosiiaalisiin suhteisiin sekä siihen, miten käyttäytymisen perustelut ja rutiinit ovat muodostuneet. (Liikenneturvaohjelma rattijuopumuksista tuomituille 2012, 2–5.) Liikenneturvaohjelmassa sovelletaan kognitiivis-behavioraalista lähestymistapaa, jossa käyttäytymistä tarkastellaan yhteydessä ajatteluun, tunteisiin ja ympäristöön sekä oletetaan käyttäytymisen voivan muuttua ajattelun muutosten ja oppimisen myötä. (Liikenneturvaohjelma rattijuopumuksesta tuomituille 2014, 13).

Ohjauspyörän tarkoituksena on luoda realistinen kuva asiakkaan rattijuopumuskäyttäytymisestä sekä lisätä valmiutta ja edellytyksiä tällaisen käyttäytymisen muuttamiseen (Ohjauspyörä 2009, 4). Ohjauspyörä muodostuu sekä Rikosseuraamuslaitoksen että päihdehuollon toteuttamista osuiksista muodostaen kymmenen tuntia kestävä ohjelmakokouksen (Ohjauspyörä 2009). Ohjauspyörä on luonteeltaan muutosta käynnistävä ja tukeva ohjelma, jonka lähtökohtana ovat päihtyneenä ajaminen ja erilaiset asiakkaan sen seurauksena kokemat ongelmat. Ohjelmassa tarkastellaan rattijuopumuskäyttäytymistä, jonka osia ovat päihdeiden käyttö ja toistunut päihtyneenä ajaminen. Tarkoituksena on auttaa asiakasta punnitsemaan käyttäytymistään ja sen mahdollista muutosta. Ohjauspyörä soveltuu asiakkaille, joiden päihtyneenä ajaminen kytkeytyy ensisijaisesti hoitoa vaativaan hallitsemattomaan alkoholinkäyttöön. Ohjelma toteutetaan yhdessä päihdehuollon asiantuntijoiden kanssa, ja ohjelma tähtää hoitomotivaation vahvistamiseen ja päihdehuollon asiakkuuteen. (Ohjauspyörä 2009, 4–8.)

4.4 Yhdyskuntaseuraamustyö psykososiaalisena työnä

Psykososiaalinen työ kohdistuu ennen kaikkea syrjäytyneisiin asiakkaisiin, joiden elämässä on erityisen vaikeita ongelmia. Psykososiaalisessa työssä kiinnitetään huomio asiakkaan tilanteeseen ja tarpeisiin sekä asiakkaan ja työntekijän välille muotoutuvaan vuorovaikutukseen. (Raunio 2004, 140–141.) Psykososiaaliselle työlle ominaista on tuen ja kontrollin yhdistäminen. Kyse on sosiaalityön terapeuttisesta orientaatiosta, jolloin työn tavoitteissa korostuvat sekä ihmisen psyykinen selviytyminen että hänen toiminta- ja ajattelutapansa muuttuminen. (Sipilä 1989, 224–226.)

Psykososiaalisen työn terapeutinen ulottuvuus liittyy ennen kaikkea pyrkimykseen ymmärtää asiakkaan tarpeita. Psykososiaaliseen korjaavaan työhön liittyy pyrkimys aikaansaada muutos asiakkaan ajattelu- ja toimintatavoissa, sosiaalisissa suhteissa ja sosiaalisessa tilanteessa. (Granfelt 1993, 211.) Sosiaalityössä tarvitaan terapeutista osaamista, eli kykyä ymmärtää ja myötäelää toisen ihmisen kokemuksia siten, että se välittyy myös asioistaan kertovalle ihmiselle (Granfelt 1998, 177).

Psykososiaalisen lähestymistavan olennainen piirre on kasvokkaiseen vuorovaikutukseen perustuva auttamistyö, mikä asettaa työntekijälle erityisen vaatimuksen: kasvokkaiseen vuorovaikutukseen perustuvien auttamistyön menetelmien tuntemuksen ja osaamisen. (Toikko 1997, 180–181, Raunion 2004, 140 mukaan.) Psykososiaalisen työn keskiössä on asiakkaan ymmärrys omasta tilanteestaan, toiminnastaan ja ongelmistaan, mitä kautta hänelle pyritään avaamaan mahdollisuuksia muuttaa tilannettaan. (Lymbery 1998, 202, 208, Raunion 2004, 142 mukaan.)

Yhdyskuntaseuraamustyössä olennaista on asiakkaan muutosprosessin tukeminen ja etenevä ongelmanratkaisu. Sosiaalityön tyypillinen orientaatio tulee yhdyskuntaseuraamustyössä esille etenkin silloin, kun asiakkaan tilannetta tarkastellaan kokonaisvaltaisesti motivoituneiden sekä rohkaisten häntä löytämään itsestään muutoksen mahdollistavia voimavaroja. (Yhdyskuntaseuraamustyön kehittämisen linjaukset 2006, 20.) Granfeltin mukaan erityisesti rikoksentekijöiden kanssa tehtävässä työssä pohjavireenä on työntekijän motivaatio eli työn ilo, jonka pohjalta rakennetaan arvostava tila, jossa tärkeää on asiakkaalle merkityksellisten asioiden tavoittaminen (Granfelt 2008).

Raynorin ym. (2010) mukaan asiakassuhteen ja vuorovaikutustaitojen merkitys on ymmärretty yhdyskuntaseuraamustyössä jo vuosikymmeniä (Lavikkala 2011, 118). Vaikutettavan yksilötyöskentelyn tärkein osatekijä näyttää olevan työntekijän ja asiakkaan välinen vuorovaikutussuhde, jossa kommunikaation tulee olla mahdollisimman avointa, lämmintä, innostunutta sekä kunnioittavaa (Dowden & Andrews 2004). Lisäksi on todennäköistä, että kiinnostuksen osoittamisella, reflektiivisellä kuuntelulla, tulkinnoilla ja yhteenvedoilla sekä mallintamisella ja rohkaisulla voidaan muuttaa syvään juurtunutta käytäytymistä. (Burnett 2004, Lavikkalan 2011, 119 mukaan.)

4.5 Motivoiva työskentely

Motivoiva työskentely ja erityisesti motivoivan haastattelun menetelmä on käyttökelpoinen ja merkittävä elementti yhdyskuntaseuraamustyössä. Työn yhtenä tavoitteena on motivoida asiakasta sekä auttaa häntä löytämään itsestään muutoksen mahdollistavia voimavaroja. Perinteinen yksilöllinen tukemis- ja auttamistyö sisältääkin samoja menetelmiä kuin motivoiva haastattelu. (Yhdyskuntaseuraamustyön linjaukset 2006, 22.)

Motivoivan haastattelun hengen mukaiselle työskentelylle keskeistä on yhteistyö, muutosvalmiuden esiin kutsuminen sekä asiakkaan itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen. Asiakkaan ja työntekijän vuorovaikutus on yhteistyötä, joka perustuu tasa-arvoisuuteen ja vastavuoroisuuteen. Työntekijän tulee toimia ohjaavasti ja asiakaskeisestisesti pitäen asiakkaan fokus käsiteltävässä asiassa. Motivoivan haastattelun hengen mukainen näkemys on, että muutosvalmiuden edellytykset ovat ihmisessä itsessään, joskin ne täytyy ikään kuin kutsua esiin. Asiakkaan itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen on haastattelun kulmakivi, asiakasta ei siis pakoteta eikä painosteta muutokseen. (Koski-Jännes 2008, 45.)

Motivoivan haastattelun periaatteita ovat empatian ilmaiseminen, ongelmakäyttäytymisen ja asiakkaan arvojen välisen ristiriidan voimistaminen ja suuntaaminen kohti muutosta, väittelyn välttäminen sekä asiakkaan kyvykkyyden tunteen vahvistaminen (Miller & Rollnic 2002, Koski-Jänneksen 2008, 46 mukaan). Motivoivan haastattelun hengen ja periaatteiden toteuttaminen edellyttää tiettyjä vuorovaikutuksellisia perustaitoja, joita ovat vahvistaminen, avoimet kysymykset, heijastava kuuntelu sekä tiivistäminen. Lisäksi motivoivalle haastattelulle luonteenomainen taito on muutospuheen esiin kutsuminen. Olennaista motivoivan haastattelun menetelmässä on luottamuksellisen yhteistyösuhteen luominen, empatian osoittaminen, painostamisen välttäminen sekä usko siihen, että muutospotentialiaali löytyy ihmisestä itsestään. (Koski-Jännes 2008, 50, 54, 59.)

5 RATTIJUOPUMUKSEN TARKASTELUA VALOKUVAN KAUTTA

5.1 Rattijuopumusrikoksen käsittelyn ja valokuvaterapian yhtäläisyydet

Valokuvan arkisen luonteen vuoksi sen sovellukset ennaltaehkäisevässä, hoitavassa ja kuntouttavassa työssä ovat moninaiset (Halkola 2009a, 16). Sosiaali-, terveys- ja kasvatustalan ammattilaisten tehtävänä on valokuvan terapeuttiseen erityislaatuun liittyvien näkökulmien soveltaminen kullekin asiakasryhmälle sopivaksi. (Hentinen 2009, 40).

Olen pyrkinyt yhdistämään opinnäytetyössäni rikosseuraamusalan asiakastyön psykososiaalisen työorientaation, vaikuttavan yksilötyön (ja ohjelmatyön) sekä valokuvallisten menetelmien käytön, joissa ei ole kyse terapiasta – vaikkakin kaikkia näitä voidaan tarkastella terapeuttisina työskentelymuotoina. Valokuvaterapian pioneerin Jerry L. Fryrearin määrittelemiin valokuvaterapian menetelmien soveltamisen perusteisiin (Halkola 2009a, 18–19) viitaten rikosseuraamusalan vaikuttavan yksilötyön ja muutostyöskentelyn kannalta oleellisimpia seikkoja ovat puheen aikaansaaminen, taidon oppiminen, kokemuksen syventäminen ja itsehavainnointi.

Kuvasarjaa ja sen käytön ohjeistusta työstäessäni olen jäsentänyt symbolisten ja assosiativisten kuvien katselun, kuvaprojektoiden sekä rikosseuraamusalan asiakastyössä tapahtuvan rattijuopumusrikosten käsittelyn yhtäläisyyksiä (taulukko 1), joita ovat yhteistyö, kunnioitus, voimavarojen korostaminen, asiakkaan itsetuntemuksen lisääminen, ymmärryksen kautta muutokseen, puhe sekä taidon oppiminen (ts. kyky tuottaa vaihtoehtoja ja valita niistä).

TAULUKKO 1. Rattijuopumuksen käsittelyn ja valokuvallisten menetelmien käytön yhtäläisyydet (Halkola 2009a, 13, 16–19; Halkola 2009b, 180; Hentinen 2009, 39; Koffert 2009, 100; Koski-Jännes 2008, 45–46, 50, 54, 59; Knuuti & Vogt-Airaksinen 2010, 5; Liikenneturva-ohjelma käsikirja 2012, 2, 5, 23; Miller & Rollnic 2002, Koski-Jänneksen 2008, 46 mukaan; Ohjauspyörä 2009, 25)

Rattijuopumuksen käsittely osana rikosseuraamusalan asiakastyötä: Liikenneturvaohjelma ja Ohjauspyörä	Valokuvan menetelmällinen käyttö ohjauksellisessa ja kuntouttavassa työssä: assosiatiiiviset/symboliset kuvat sekä kuvaprojektiot	Yhtäläisyydet
luottamuksellisen yhteistyösuhteen luominen, empatian osoittaminen, painostamisen välttäminen sekä usko siihen, että muutospotentiaali löytyy ihmisestä itsestään; työntekijä ylläpitää asiakkaan fokuksen käsiteltävässä asiassa	valokuva tuo keskusteluun konkreettisen objektin, jota asiakas ja työntekijä voivat havainnoida yhdessä; kuvan äärelle pysähtyminen ja kuvaan keskittyminen on asiakkaan ja työntekijän yhteinen asia	yhteistyö
ihmisessä itsessään olevien muutosvalmiuksien esiin kutsuminen, itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, empatian ilmaiseminen, ongelmakäyttäytymisen ja asiakkaan arvojen välisen ristiriidan voimistaminen ja suuntaaminen kohti muutosta, väittelyn välttäminen sekä asiakkaan kyvykkyyden tunteen vahvistaminen	työskentely edellyttää aktiivista, kiinnostunutta ja voimavarasuuntautunutta otetta, mikä tarkoittaa asiakkaan kuvakertomusten, havaintojen ja tulkintojen kunnioittamista sekä valmiutta tukea asiakasta löytämään kuvista merkityksiä ja yhteyksiä omaan elämäänsä	kunnioitus, voimavarojen korostaminen
motivointiohjelmien tavoitteena saada osallistuja tunnistamaan käyttöksensä ongelmallisuus, kyseenalaistamaan elämäntilanteensa sekä valmistamaan itseään muutospäätökseen; ohjelma auttaa kuvaamaan ja tunnistamaan rattijuopumuskäyttäytymisen yksilöllistä luonnetta, riskitekijöitä ja ilmenemistä	valokuva työskentelyvälineenä asiakkaan tarpeiden ja työntekijän osaamisen mukaisesti, jolloin tarkoituksena on lisätä asiakkaan itsetuntemusta ja selviytymiskykyä	asiakkaan itsetuntemuksen lisääminen
oman käyttäytymisen tuntemista (rattijuopumustilanteen kuvaus ja erittely sekä sen yhteyksien tarkastelu elämäntilannekäteihin) voidaan pitää käyttäytymisen muuttamisen edellytyksenä	asiakkaalle merkitykselliset valokuvat voivat toimia väylänä itsehavainnointiin, ymmärrykseen ja muutokseen	ymmärryksen kautta muutokseen
tarkoituksena selvittää asiakkaan kykyä tuottaa toimintavaihtoehtoja ja valita niistä sekä antaa tilaisuus puhua asian tärkeydestä; tavoitteena tarkastella käyttäytymistä valintojen ketjuna ja tunnistaa realistisia toimintavaihtoehtoja	valokuvaterapian menetelmien soveltamisluokitus (Fryrear): mm. tunteiden herättäminen, puheen aikaansaaminen, taidon oppiminen, itsehavainnointi	puhe, taidon oppiminen (ts. kyky tuottaa vaihtoehtoja ja valita niistä)

5.2 Valokuvan tarina -tehtävän tuottaminen

Keskustelin kuvasarjan kuvien valinnasta sekä ohjeistuksen rakenteesta Liikenneturvaohjelman käsikirjan kehittämisen vastaavan työparin, erityisasiantuntija Tiina Vogt-Airaksisen ja rikosseuraamustyöntekijä Anne Tuomisen kanssa 14.10.2013. Sovimme, että toteutan kuvien lopullisen valinnan ja ohjeistuksen omien näkemysteni mukaisesti.

Tekstin kirjoittaminen on ollut tiedon keräämistä ja käsittelyä, täydennystä, tarkistusta, karsimista ja järjestelyä sekä uudelleenjärjestelyä – juuri kuten Airaksinen ja Vilkka (2003, 68) kuvaavat toiminnallisen opinnäytetyöprosessin kirjoittamisen olevan. Produktiteksti on rakentunut samanaikaisesti raportin teoriaosuuden kanssa, sillä produkti sisältää taustateoriaa tiivistetyssä mutta silti riittävän informatiivisessa muodossa. Ohjeistuksen kohderyhmänä ovat psykososiaalisen työn ammattilaiset, jotka ovat käyneet motivoivan haastattelun koulutuksen ja ovat kouluttautumassa tai jo pätevöityneet ohjelman ohjaajiksi.

Aluksi ideoin kuvasarjan, minkä jälkeen työstin sen käytön ohjeistusta. Ensimmäinen valmis opinnäytetyön osakokonaisuus oli kuvasarja. Sen kuvat olen ideoinut Vaihtoehtoja?-tehtävän sanallisten kuvauksien ja omien asiakastyön kokemusteni perusteella. Koska suurin osa rattijuopumuksista yhdyskuntaseuraamuksiin tuomituista on miehiä ja koska halusin kuvasarjaan todellisia tilanteita jäljitteleviä tilannekuvia, tarvitsin kuviin myös muita henkilöitä itseni lisäksi. Kuvasarjan kuvat on otettu lokakuussa 2013 aviomieheni ja 2-vuotiaan poikani avustuksella. Kuvat ovat mustavalkoisia, sillä halusin kuvasarjasta mahdollisimman yhtenäisen.

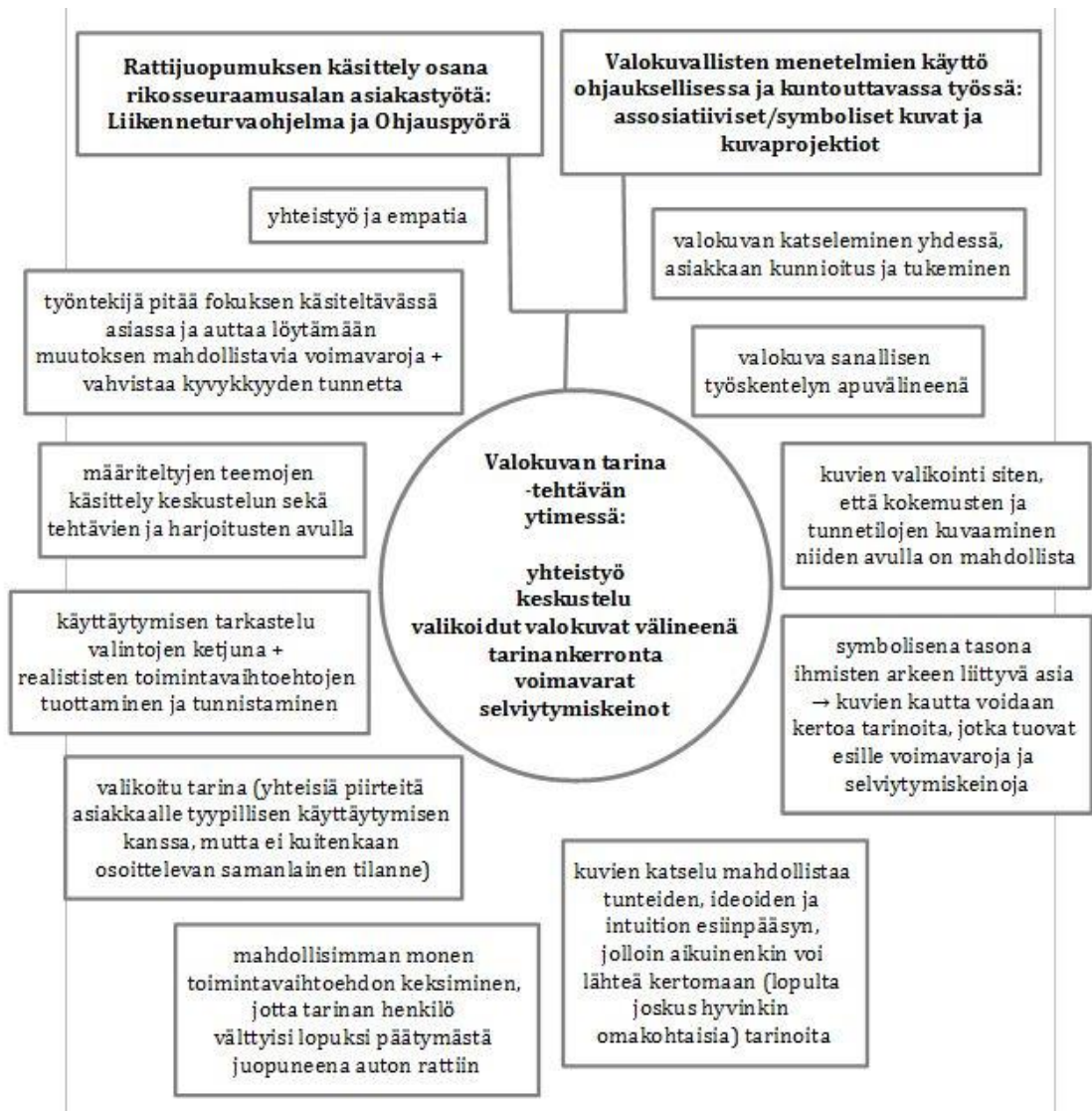
Valokuvan tarina -tehtävän koekäyttövaiheen ohjeistusta työstin Vaihtoehtoja?-tehtävää mukaellen. Ohjeistus koostui teoriataustasta, toteutusohjeesta, tehtävälomakkeesta sekä työntekijän lomakkeesta, joiden liitteenä olivat kuvasarjan kuvat pienoiskoossa. Olen soveltanut ohjeistuksessa niitä valokuvaterapeuttisia menetelmiä, jotka palvelevat mielestäni parhaiten Liikenneturvaohjelman ja Ohjauspyörän tavoitteita ja tarkoitusta. Olen kuvaillut ja ohjeistanut uudenlaista valokuvaa hyödyntävää käytäntöä, jota voidaan käyttää toimintavaihtoehtojen ja valintojen merkityksen tarkastelemista edesauttavana ja mahdollisesti myös asiakkaan itsetuntemusta lisäävänä harjoituksena.

Koekäyttövaiheessa Valokuvan tarina -tehtävän ohjeistus oli 13-sivuinen kokonaisuus ja kuvasarjassa oli yhdeksän kuvaa. Kuvasarjan kuvista seitsemän oli omiani ja niiden lisäksi käytin kahta kollegani rikosseuraamustyöntekijä Ilkka Porttikiven kuvaa, jotka olimme ideoineet Tampereen yhdyskuntaseuraamustoimiston ohjelmatyöryhmän ohjelmamainosprojektissa. Kyseiset kaksi kuvaa eivät sisälly valmiin Valokuvan tarina -tehtävän kuvasarjaan, eikä niitä näin ollen esitellä tässä opinnäytetyön raportissa.

Koekäytössä olleen Valokuvan tarina -tehtävän teoriaosa oli kolmesivuinen ja sisälsi tietoa yleisesti valokuvaterapiasta, sen teoreettiset lähtökohdat sekä koonnin niiden yhteydestä Liikenneturvaohjelman sisältöön, tarkoitukseen ja tavoitteisiin. Tehtävän toteutusosa puolestaan oli kaksisivuinen sisältäen seuraavat alaotsikot: alkuvalmistelut, oletuksia, yleinen keskustelu kuvasta, valokuvan tarinallisuus, asiakkaan neuvot kuvan henkilölle.

Opinnäytetyöprosessin aikana keskustelin opinnäytetyöni ohjaajan kanssa siitä, voisiko Valokuvan tarina -tehtävän koekäytössä hyödyntää teknologiaa ja katsella kuvia tablet-tietokoneella. Teknologian käytön tulee tukea vuorovaikutusta ja asiakasprosessia, jolloin se täydentää perinteistä kasvokkaiseen vuorovaikutukseen perustuvaa asiakastyötä. Lisäksi tulee määritellä, millaista lisäarvoa teknologian käytöllä halutaan saavuttaa ja mitä lisäarvoa se tuottaa siihen verrattuna, mitä saavutettaisiin ilman sitä. Halusin, että työskentelyssä käytetään nimenomaan kuvakortteja, jotka ovat käsin kosketeltavissa ja hypisteltävissä sekä käännettävissä ja väänneltävissä. Oletukseni oli, että valokuvan tarinan tarkastelu ja näkökulman vaihtaminen on kuvakorttien kanssa konkreettisempaa kuin tablet-tietokoneella, jonka käyttö ei toisi kuvien katseluun erityistä lisäarvoa.

Produktia työstäessäni etsin ja jäsentelin rikosseuraamusalan asiakastyön ja rattijuopumuksen käsittelyn sekä valokuvallisten menetelmien käytön yhtäläisyyksiä ja perustelin kahden sosiaalialan viitekehyksen uudenlaista yhdistämistä. Tämän pohjalta määrittelin Valokuvan tarina -tehtävän ydinasioiksi (kuvio 1) yhteistyön, keskustelun, valikoidut kuvat välineenä, tarinankerronnan, voimavarat ja selviytymiskeinot.



KUVIO 1. Perustelut rattijuopumuksen käsittelylle valokuvallisen menetelmän kautta ja Valokuvan tarina -tehtävän ydin (Koski-Jännes 2008, 45–46; Miller & Rollnic 2002, Koski-Jänneksen 2008, 46 mukaan; Liikenneturvaohjelma rattijuopumuksista tuomituille 2012; Ohjauspyörä 2009; Halkola 2009a, 17; Halkola 2009b, 175, 184–185; Koffert 2009, 100.)

Valokuvan tarina -tehtävässä kuvasta avautuu kysymysten avulla vaihtoehtojen ikkuna. Kuvaa katsellaan ja tarkastellaan yhdessä, jolloin se toimii keskustelun virittäjänä ja ajatusten herättäjänä. Tehtävässä keskustellaan rikokseen viittaavan valokuvan äärellä, ja kuvassa voi nähdä paitsi rattijuopumukseen johtavan tilanteen myös ns. toisin toimimisen mahdollisuuden – taikka molemmat. Kuvasta voidaan käydä keskustelua ulkopuolisen tarkkailijan roolissa, mutta halutessaan asiakas voi kertoa kuvan kautta omaa tarinaansa. Asiakas päättää keskustelun syvyytason, ja joka tapauksessa keskustelu käydään neutraalisti, ilman leimaavia arvolatauksia, kuvaa sekä sen merkitystä uteliaasti tarkastellen.

Opinnäytetyöprosessin aikana pohdin useampaan kertaan, onko rikostilanteeseen viit-
taava kuva liian osoitteleva, sillä valokuvallisten menetelmien käytön perusidea on hyö-
dyntää kuvan terapeutista ja voimauttavaa vaikutusta. Lopulta päädyin perustelemaan
valokuvallisen menetelmän käyttöä rikokseen liittyvissä keskusteluissa seuraavasti: Se,
mitä näet kuvassa, kertoo enemmän sinusta kuin kuvasta. Valokuva toimii ankkurina pi-
tään keskustelun asiassa (vaihtoehtojen olemassaolossa ja valintojen merkityksessä).

Rosy Martin (2013, 69)¹ kuvailee valokuvan käyttöä asiakastyössä tavalla, joka kuvaa
hyvin myös sitä, mistä Valokuvan tarina -tehtävässä on kyse. Kuva toimii viestinnän vä-
littäjänä ja käynnistäjänä. Työntekijä ohjaa keskustelua avoimin kysymyksin, heijasta-
vasti kuunnellen ja suhtautuen asiakkaan kertomaan luontevasti ilman leimaavia arvola-
tauksia. Tämä voi auttaa asiakasta pukemaan sanoiksi, tulemaan tietoiseksi ja pohtimaan
elämänsä arvojärjestystä sekä tapaansa tarkastella maailmaa.

5.3 Työpajan toteutus koulutuksellisenä interventiona

Opinnäytetyön toiminnallisessa osuudessa toteutin myös työpajan Valokuvan tarina -teh-
tävän koekäytöstä kiinnostuneille työntekijöille. Työpajaan osallistuneista työntekijöistä
osa sai tiedon Valokuvan tarina -tehtävään liittyvästä työpajasta minulta ja osa toiselta
opinnäytteeni työelämäohjaajalta, rikosseuraamustyöntekijä Anne Tuomiselta. Työpaja
järjestettiin 31.10.2013, ja paikalla oli Valokuvan tarina -tehtävän koekäytöstä kiinnostu-
neita Liikenneturvaohjelman ohjaajia. Työpajan tarkoituksena oli selkiyttää Valokuvan
tarina -tehtävän taustaa ja toteutustapaa.

Työpajan aluksi esittelin oman taustani, minkä jälkeen siirryin valokuvaterapian määrit-
telyyn ja menetelmiin. Seuraavaksi kerroin näkemyksiä valokuvan terapeuttisesta erityis-
laadusta ja pyrin havainnollistamaan kahden assosiatiivisen kuvan kautta valokuvan pe-
rusolemusta: valokuva herättää eri ihmisissä erilaisia ajatuksia ja tunteita. Tämän jälkeen

¹ ”Using photographs as both a conduit and a catalyst for communication, a therapist,
using a nonjudgemental approach with skilful listening and open-ended questions, can
enable the client to articulate, make conscious and then reflect upon his/her ways of vie-
wing the world and value systems.” (Martin 2013, 69.)

esittelin lyhyesti Valokuvan tarina -tehtävän ohjeistuksen ja kuvasarjan kehittelyn taustoja, minkä jälkeen kerroin opinnäytetyöni tutkimuksellisen osuuden tavoitteista ja aineistonkeruumenetelmistä. Lopuksi tarkastelimme yhdessä Valokuvan tarina -tehtävän kuvasarjaa ja ohjeistusta. Työpajassa käytiin vuoropuhelua luontevasti esitykseni lomassa ja sen jälkeen.

Työpajassa selvisi, että yhdellä työntekijällä olisi mahdollisuus koekäyttää Valokuvan tarina -tehtävää Ohjauspyörässä. Tätä kautta opinnäytetyön toimintaympäristö laajeni molempiin rattijuopumuksista tuomituille suunnattuihin ohjelmiin, joissa yhtenä välineenä on perinteisesti käytetty Vaihtoehtoja?-tehtävää harjoiteltaessa toimintavaihtoehtojen tuottamista ja niistä valintaa.

Työpaja toimi osaltaan myös jaetun asiantuntijuuden foorumina. Vuoropuhelua käytiin rikosseuraamusalan asiakastyön ja ohjelmityön terapeuttisuudesta ja sen perusteluista sekä ns. toisin toimimisen näkökulman tuomisesta valokuvatyöskentelyyn. Työpajassa keskusteltiin myös siitä, voisiko opinnäytetyössä selvittää työntekijöiden kokemusten lisäksi myös asiakkaiden kokemuksia rattijuopumuksen tarkastelusta valokuvan kautta. Käydyn keskustelun perusteella ja sen innoittamana päädyin laatimaan Liikenneturvaohjelman ja Ohjauspyörän kokonaispalautelomakkeista Valokuvan tarina -tehtävää varten sovelletun mukaelman. Koekäyttöön liittyvät aineistot lähetin työntekijöille sähköpostitse 4.11.2013.

Koska kaikki Valokuvan tarina -tehtävän koekäytöstä kiinnostuneet työntekijät eivät päässeet osallistumaan 31.10.2013 järjestettyyn työpajaan, toteutin kaksi erillistä minityöpajaa videoneuvottelulaitteistoa hyödyntäen 1.11.2013 ja 11.11.2013. Myös videoneuvotteluna toteutetuissa minityöpajoissa keskusteltiin työn terapeuttisuudesta sekä asiakasnäkökulman ja toisin toimimisen huomioimisesta valokuvatyöskentelyssä. Minityöpajoihin osallistuneille lähetin työpajapalautelomakkeen sähköpostitse.

6 TUTKIMUSKOHTEENA VALOKUVAN TARINA -TEHTÄVÄ

6.1 Lomakehaastattelut Valokuvan tarina -tehtävän koekäytöstä

Tutkimuksellisen osuuden työntekijä-tiedonantajat valikoituivat työpajaan osallistumisen ja työpajapalautteen antamisen perusteella sekä Valokuvan tarina -tehtävän koekäyttöön ja kyselyyn vastaamisen perusteella. Tutkimuksellisen osuuden asiakas-tiedonantajat valikoituivat siten, että he olivat Valokuvan tarina -tehtävän koekäytöstä kiinnostuneiden työntekijöiden ohjelma-asiakkaita. Opinnäytetyön aineistonkeruumenetelmäksi valikoitui kolme eri lomakehaastattelua eli työpajapalautte, asiakaspalautte sekä työntekijöille suunnattu kyselylomake Valokuvan tarina -tehtävän koekäytön jälkeen. Valokuvan tarina -tehtävän koekäyttöön ja tutkimukseen osallistuminen oli sekä työntekijöille että asiakkaille vapaaehtoista.

Työpajaan ja minityöpajoihin osallistuneilta työntekijöiltä pyydettiin palautetta työpajasta (liite 1) lomakehaastatteluna. Työpajaan osallistuneet palauttivat lomakkeen henkilökohtaisesti tapaamisen lopuksi. Minityöpajoihin osallistuneet toimittivat vastauksensa postitse. Työpajapalautteen (n=9) avulla selvitettiin työntekijöiden näkemyksiä työpajan toteutuksesta, mielteitä Valokuvan tarina -tehtävästä ennen sen koekäyttöä sekä mahdollisia muita ajatuksia työpajasta, kuvasarjasta tai sen käytön ohjeistuksesta.

Ohjelmatapaamisten alussa työntekijät antoivat asiakkaille tiedotteen opinnäytetyöstäni (liite 2). Ohjelmatyössä kerätään videoaineistoa työntekijöiden ammattitaidon arvioimiseksi ja kehittämisen tueksi, mikäli asiakas on antanut siihen luvan. Valokuvan tarina -tehtävän koekäytön arvioinnissa oli tarkoituksena hyödyntää myös näitä videoaineistoja, mihin asiakkailta pyydettiin kirjallinen lupa (liite 3). Opinnäytetyöprosessin edetessä ilmeni kuitenkin tarkoituksenmukaiseksi rajata videotallenteet pois analysoitavasta aineistosta.

Valokuvan tarina -tehtävää koekäyttäneet työntekijät osallistuivat aineistonkeruuseen asiakkaille toteutetun lomakehaastattelun osalta. Asiakkailta (n=10) pyydettiin palautetta (liite 4) Valokuvan tarina -tehtävästä ja sen kokeilusta puolistrukturoituna lomakehaastatteluna, johon he vastasivat ohjelmatapaamisen lopuksi työntekijöiden palauttaessa vastaukset minulle joko henkilökohtaisesti tai postitse. Kysymyskokonaisuus oli mukaelma

Liikenneturvaohjelmassa ja Ohjauspyörässä käytettävistä asiakaspalautelomakkeista kohdennettuna juuri Valokuvan tarina -tehtävään.

Valokuvan tarina -tehtävän koekäyttöön osallistuneilta työntekijöiltä pyydettiin palautetta Valokuvan tarina -tehtävästä verkkokyselynä Webropol-sovelluksella toteutettuna puolistrukturoituna lomakehaastatteluna. Internet-kyselyn etu on, että kyselyn laadinta työkalua hyödyntäen on helppoa ja nopeaa, minkä lisäksi vastaus rekisteröityy järjestelmään välittömästi yhdellä napin painalluksella. Työntekijöille suunnatun kyselyn (n=8) avulla selvitettiin työntekijöiden kokemuksia Valokuvan tarina -tehtävän koekäytöstä. Kyselyssä oli yleinen osio ja asiakasraporttiosio. Koekäyttöön osallistuneita työntekijöitä pyydettiin vastaamaan kertaalleen kyselyn yleiseen osioon sekä asiakasraporttiosioon sen mukaan, kuinka monessa asiakastilanteessa he tehtävää kokeilivat. Vastausaika oli aluksi 13.11.2013–28.11.2013, mutta koska vastaaminen oli yhteydessä ennalta määriteltyihin ohjelman yksilötapaamisiin, jatkettiin vastausaikaa 11.12.2013 saakka.

6.2 Lomakehaastatteluaineistojen analysointi

Toiminnallisessa opinnäytetyössä voidaan soveltaa perinteisiä tutkimuskäytäntöjä hieman väljemmästi, jolloin aineistoa ei ole välttämätöntä analysoida yhtä tarkasti ja järjestelmällisesti kuin tutkimuksellisissa opinnäytetyöissä ja aineiston analyysi voidaan toteuttaa teemoittelulla tai tyypittelyllä. (Vilkka & Airaksinen 2003, 56–57.) Opinnäytetyöni keskeinen tuotos on työtä uudistava käytäntö: Valokuvan tarina -tehtävä, jolloin opinnäytetyön tutkimuksellisen osuuden merkitystä voidaan tarkastella lähinnä kokonaisuutta täydentävänä. Näin ollen arvioin lomakehaastatteluiden tulosten analysoinnin perustasolla riittäväksi työn laajuuteen nähden.

Kaikkien käytössä olleiden aineistonkeruulomakkeiden kysymykset olivat pääosin avoimia, ja vastaajat olivat kirjoittaneet niihin vastauksensa pääosin sanoin tai korkeintaan muutamin lausein. Tulosten raportoinnissa on mielekäästä keskittyä lomakehaastattelun vastausten kuvailemiseen, sillä vastaajia oli kahdeksan ja kysymykset olivat pääosin avoimia ja tutkimuskysymykset on muotoiltu ”Millaisia näkemyksiä” ja ”Miten kertovat kokeneensa” -tyyppisesti.

Laadullisessa tutkimuksessa tulee aluksi päättää, mikä aineistossa kiinnostaa. Tämän jälkeen aineisto käydään läpi ja siihen merkitään ne asiat, jotka sisältyvät tutkimuksen kiinnostuksenkohteisiin. Yksinkertaisin aineiston järjestämismuoto on luokittelu, jota pidetään kvantitatiivisena analyysinä sisällön teemoin: siinä aineistosta määritellään luokkia ja lasketaan, montako kertaa luokka esiintyy aineistossa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 92–93.) Luokittelun jälkeen sisällönanalyysiä voidaan jatkaa kvantifioimalla aineisto (Tuomi & Sarajärvi 2009, 120), mikä tarkoittaa saman asian esiintymisen lukumäärän laskemista. Pattonin (1990) sekä Burns ja Groven (1997) mukaan kvantifiointi voi tuoda laadullisen aineiston tulkintaan erilaista näkökulmaa (Patton 1990; Burns & Grove 1997, Tuomen & Sarajärven 2009, 121 mukaan). Esimerkiksi avoimin kysymyksiin koottu palaute saattaa selkiytyä kvantifioinnin avulla (Tuomi & Sarajärvi 2009, 122).

Aineiston analysointi tapahtui siten, että olen luokitellut ja sen jälkeen tarpeen mukaan kvantifioinut lomakehaastatteluiden vastaukset. Olen lukenut aineiston useaan kertaan ja poiminut tutkimuskysymyksiini liittyviä vastaajien näkemyksiä ja kokemuksia. Näistä vastauksista olen poiminut ydinsanoja ja lauseita, jotka kuvasivat työntekijöiden näkemyksiä sekä asiakkaiden ja työntekijöiden kokemuksia parhaiten. Lisäksi olen valikoinut aineistosta myös tutkimuskysymyksiä parhaiten kuvaavia sitaatteja, joita olen esitellyt tutkimustulosten yhteydessä asianmukaisten otsikoiden alla.

6.3 Työntekijöiden näkemyksiä työpajasta

Työpajan toteutusta yleisesti sekä Valokuvan tarina -tehtävän idean selventäjänä vastaajat luonnehtivat muun muassa sanoilla napakka, informatiivinen ja johdonmukainen. Viisi vastaajaa kuvaili työpajan toteutusta selkeäksi tai selventäväksi. Kolme vastaajista piti tärkeänä sitä, että työpajassa oli tilaa myös kysymyksille ja keskustelulle. Yksi vastaajista huomioi kommentissaan, että työpaja sisälsi motivointia menetelmän mahdollisuuksista. Vastauksista ilmeni myös, että työpaja selvensi teoriataustaa riittävästi ja esittelyssä keskityttiin oleellisiin asioihin. Yksi vastaajista kommentoi työpajan toteutusta seuraavasti:

Mielenkiintoinen, selkeä, ymmärrettävä, hyvin toteutettu, diat täydensivät puhetta.

Vastaajat raportoivat millaisin ajatuksin he lähtevät kokeilemaan Valokuvan tarina -tehtävää omassa asiakastyössään. Seitsemässä vastauksessa ilmeni mielenkiintoa ja innostusta tehtävän koekäyttöön liittyen. Viidessä vastauksessa kuvailtiin odotuksia tehtävän suhteen, joita olivat muun muassa oletukset valokuvan mahdollisuuksista antaa liikkumavaraa ja tuoda erilainen ulottuvuus keskusteluun. Kolmessa vastauksessa Valokuvan tarina -tehtävää verrattiin sanalliseen Vaihtoehtoja?-tehtävään ja ajateltiin valokuvallisen menetelmän sopivan paremmin toimintavaihtoehtojen tuottamisen, niistä valinnan ja toimivan vaihtoehdon testaamisen harjoitteluun.

Palautelomakkeen lopussa oli vielä ns. vapaa sana liittyen työpajan toteutukseen tai Valokuvan tarina -tehtävään. Vastauksissa valokuvia kommentoitiin muun muassa hienoiksi ja tyylikkääksi, työpajakokonaisuutta hyväksi ja Valokuvan tarina -tehtävää innovatiiviseksi. Yksi vastaajista arveli, että tehtävän kautta voi päästä syvemmälle asiakkaan mielenmaisemaan, ja toinen ennakoi, että Valokuvan tarina -tehtävä saattaisi jäädä hänen käyttöönsä koekäytön jälkeenkin. Yhdessä kommentissa ilmenee hyvin kuvasarjan kuvien idea: kuvat ovat samantyyppisiä mutta silti erilaisia, ja kukin tulkitsee niitä omista lähtökohdistaan, jolloin työntekijän tehtäväksi jää rohkaista asiakasta tutkimaan kuvaa ja huomaamaan sen merkityksiä.

Heti alussa mietin, onko kuvia liikaa? Vaikka kaikissa onkin jokin yksittäinen ”erilainen” juttu, sitä ei välttämättä huomaa ja siksi kuvat voivat vaikuttaa hyvin samanlaisilta.

6.4 Työntekijöiden kokemuksia Valokuvan tarina -tehtävän koekäytöstä

Työntekijöiden kokemuksia Valokuvan tarina -tehtävän koekäytöstä selvittävä lomakehaastattelu muodostui kolmesta osiosta, joita olivat 1) taustatiedot, 2) Valokuvan tarina -tehtävän teoriaosan, toteutusosan ja kuvasarjan arviointi kokonaisuudessaan sekä 3) asiakastilanneraportti.

Kahdella vastaajista on alle viisi vuotta työkokemusta Rikosseuraamuslaitoksen asiakastyöstä, kuudella vastaajalla yli viisi vuotta, ja heistä kahdella vastaajalla yli kymmenen vuotta. Aiempaa kokemusta kuvakorttien käytöstä omassa asiakastyössä oli yhdellä vastaajalla.

Valokuvan tarina -tehtävän teoriaosaa kommentoitiin viidessä vastauksessa selkeäksi ja kahdessa hyväksi. Valokuvan tarina -tehtävän toteutusosaa vastaajat kuvasivat mm. sopivan yksinkertaiseksi, selkeäksi, sopivan joustavaksi, helposti ymmärrettäväksi sekä tunnin etenemistä ajatellen rakenteeltaan hyvin suunnitelluksi. Yhdessä vastauksessa toivottiin, että vaihtoehto-osiota korostettaisiin enemmän.

Kuvasarjan kuvia vastaajat luonnehtivat yleisesti ottaen erittäin myönteisesti, esimerkiksi laadukkaiksi, harmonisiksi, tyyllillä toteutetuiksi, kauniiksi, ei liian osoitteleviksi ja toimiviksi. Seitsemässä vastauksessa kuvasarjaa arvioitiin tulkinnan mahdollisuutta korostaviksi ja mielikuvia herättäviksi. Yksi vastaajista toivoi lisäkuvia ja kommentoi seuraavasti:

Mukana olleet olivat ihan hyviä. Ehkä voisi lisätä kuvia, jotka liittyisivät tunteiden hallintaan (riidasta poistuminen tms), kaverien painostukseen tai mahdollisesti työajoon esim. seuraavana päivänä lähtemiseen.

Arvioitaessa kolmea onnistunutta seikkaa Valokuvan tarina -tehtävässä vastaajien huomiot jakautuivat tasaisesti teoriaosan, toteutusosan ja kuvasarjan välille. Yksi vastaaja kuvaili teoriaosaa valaisevaksi, toinen piti toteutusosan esimerkkikysymyksiä hyvinä ja kolmas luonnehti kuvasarjan kuvia onnistuneiksi ja vaikuttaviksi. Valokuvan tarina -tehtävän kehitettäviä seikkoja arvioitaessa suurin osa vastaajien maininnoista liittyi toteutusosaan. Kolme vastaajaa toivoi lisäohjeistusta tilanteeseen, jossa valokuvan katselu ei tuotakaan puhetta, jolloin keskustelu jää lyhyeksi tai jumiutuu. Lisäksi vastauksissa oli maininnat ohjeistuksen tiivistämisestä ja selkeyttämisestä sekä erilaisten kuvatilanteiden lisäämisestä.

Kaksi vastaajaa toi esille lisähuomioita Valokuvan tarina -tehtävän ohjeistuksesta. Niissä kommentoitiin kuvien mahdollisuuksia tuottaa puhetta sekä tarkasteltiin Valokuvan tarina -tehtävää asiakkaan kykyihin luottavana menetelmänä ja mieluusti koekäyttöön otettuna haasteena, jota voi käyttää myös jatkossa.

Tosi mukavaa huomata, miten paljon puhetta kuvat herättivät. En meinannut pysyä perässä ja tämä on asiakasta kunnioittava ja hänen kykyihinsä luottava menetelmä (vrt aikaisempaan vaihtoehtoja).

Virkistävä haaste, jota mielelläni kokeilin ja uskallan varmasti käyttää jatkossakin. Kiva kun siihen sai kunnan ohjeistuksen.

Keskustelun ohjaamista valokuvan avulla kommentoitiin kahdessa vastauksessa helpoksi ja kahdessa hapanoivaksi mutta mielekkääksi. Yksi vastaaja kommentoi tunteneensa itsensä noviisiksi, kun ei meinannut pysyä asiakkaan perässä eikä ehtiä kirjaamaan asiakkaan puhetta.

Vastaajien arvioidessa, millä tavoin asiakas lähti keskustelemaan valokuvasta, ilmeni seitsemässä vastauksessa mainintoja siitä, että asiakkaat tuottivat runsaasti puhetta ja löysivät toimintavaihtoehtoja. Yksi vastaaja kommentoi asiakkaan olleen keskustelussa innokkaasti ja tosissaan, mutta toinen raportoi, että asiakkaan oli aluksi vaikea löytää omaan tilanteeseensa sopivaa kuvaa, vaikka lopulta lähtikin kertomaan kuvitteellista tarinaa ja löysi erilaisia vaihtoehtoja. Yksi vastaajista kertoi keskustelun toimintavaihtoehtoista ty-rehtyneen ensimmäisen viiden minuutin jälkeen, jolloin hän siirtyi käsittelemään ohjelmatunnin teemaa toisella tavalla. Työntekijöiden vastausten perusteella viisi asiakasta viittasi valokuvasta keskustellessa omiin kokemuksiinsa.

Vastaajien arvioidessa Valokuvan tarina -tehtävän jäsentymistä osaksi ohjelman kokonaisuutta esiintyi vastauksissa kolme mainintaa siitä, että tehtävä pohjustaa hyvin seuraavaa tuntia, jossa laaditaan asiakkaan varautumissuunnitelma. Lisäksi kahdessa vastauksessa todettiin tehtävän nivoutuvan hyvin kokonaisuuteen. Yksi vastaajista kommentoi tehtävän huomioivan asiakkaan kokemuksellisuuden. Yhden vastaajan mielestä tehtävä oli haastavampi toteuttaa kuin Vaihtoehtoja?-tehtävä, sillä asiakas saattoi muuttaa tilanekertomusta huomattaessaan kuvasta vielä uusia ulottuvuuksia.

Vastaajien arvioidessa Valokuvan tarina -tehtävän toimivuutta rattijuopumuskäyttäytymiseen vaikuttamisen kannalta ilmeni kolme mainintaa kuvien ajatuksia herättävästä luonteesta. Yksi vastaajista pohti, voisiko asiakkaalle jäädä kuvan ansiosta paremmin mielikuvia muutospuheestaan. Toinen vastaaja kommentoi, että tehtävä antaa enemmän valtaa asiakkaalle, jolloin tämä voi ehkä vahvemmin kokea olevansa valintoja tekevä henkilö ja nähdä vaihtoehtoja laajemmalti. Yksi vastaajista piti tärkeänä tehtävässä läsnä olevaa kokemuksellisuutta asiakkaan itse luodessa valokuvan tarinaa. Yksi vastaajista pohti, voisiko Valokuvan tarina -tehtävä olla jopa ohjelman vaikuttavin tehtävä.

Riippuu ihan henkilöstä. Jonkun kohdalla tämä saattaisi olla vaikka ohjelman vaikuttavin tehtävä. Viittaa oivalluksiin, tunteiden tunnistamiseen, kirjallisen ilmaisun käyttämiseen verbaalisen sijasta. Tehtävä poikkeaa muista ja tuo vaihtelua sekä antaa mahdollisuuden käyttää luovuutta ja omaa mielikuvitusta. Kuvien avulla on mahdollista saada vireille uudenlainen keskustelu.

Lopuksi vastaajat saivat halutessaan mainita vielä jotakin muuta Valokuvan tarina -tehtävästä tai sen koekäytöstä. Kaksi vastaajaa kommentoi asiakkaan aktiivisuutta tai reaktioita seuraavasti:

Asiakas oli yllättynyt siitä, kuinka yhdestä valokuvasta voikaan keskustella niin paljon ja kuinka siitä voi aikansa tuijoteltuaan löytää uusia elementtejä enemmän ja enemmän.

Asiakas kokosi loppuyhteenvedon paperille todella hienosti ja perusteellisesti!

6.5 Asiakkaiden kokemuksia Valokuvan tarina -tehtävästä

Kaikki asiakkaat (n=10) vastasivat kysymykseen, jossa tiedusteltiin, miltä tuntui tarkastella rattijuopumukseen liittyviä asioita valokuvan kautta. Kolmessa vastauksessa nousi esille, että asioiden käsittelytapa oli ajatuksia herättävää. Kahdesta vastauksesta ilmeni, että käsittelytapa oli koettu mielenkiintoiseksi. Maininnat puhuttelevuudesta ja murheellisuudesta voisivat myös viitata siihen, että rattijuopumuksesta keskustelu valokuvan kautta oli ajatuksia herättävää. Yksi vastaaja raportoi, että rattijuopumukseen liittyvien asioiden tarkastelu valokuvan kautta tuntui turhalta.

Kaikki asiakkaat (n=10) vastasivat myös kysymykseen, jossa pyydettiin arvioimaan (asteikolla 1-10) tehtävässä käsiteltyjen asioiden merkityksellisyyttä heille itselleen, sopivuutta ohjelmaan sekä ymmärrettävyyttä (taulukko 2). Vastausten vaihteluväli on suuri, mutta moodien, mediaanien ja keskiarvojen perusteella suurin osa vastaajista raportoi tehtävän olleen varsin merkityksellinen heille itselleen, sopiva ohjelmaan sekä ymmärrettävä.

TAULUKKO 2. Asiakkaiden näkemykset Valokuvan tarina -tehtävästä asteikolla 1–10 (vähän-erittäin) (n=10)

	moodi (Mo)	mediaani (Md)	keskiarvo (Ka.)	vaihteluväli (W)
merkityksellisyys	9	9	8,3	10
sopivuus ohjelmaan	9	9	8,4	10
ymmärrettävyys	9	9	8,7	5

Tärkeimpinä tai ajatuksia herättävimpinä asioina (taulukko 3) Valokuvan tarina -tehtävässä vastaajat (n=8) toivat esiin vaihtoehtojen olemassaolon sekä samaistumisen kuvan tilanteeseen. Yhdelle vastaajalle tärkein tai ajatuksia herättävin asia oli uusi näkökulma ja toiselle se, että kuvassa on lapsia. Yksi vastaajista esitti kysymyksen ja toinen neuvon kuvan henkilölle.

TAULUKKO 3. Valokuvan tarina -tehtävän tärkein tai ajatuksia herättävin asia (n=8)

Tärkein tai ajatuksia herättävin asia tehtävässä	n
Aina on vaihtoehtoja	2
Samaistuminen/omakohtaisuus	2
Kysymys [missä mennään?]	1
Neuvo [pois autosta, voi sattua jotain]	1
Huomio [liikenteessä myös lapsia]	1
Uusi näkökulma	1

Asiakaspalautelomakkeessa tiedusteltiin myös, oliko tehtävässä jotakin turhaa tai huonoa. Kysymykseen vastanneista (n=6) kaksi raportoi, ettei tehtävässä ollut turhia asioita, kaksi ei osannut sanoa, yksi vastaaja toi esille, että tehtävä oli kaikinensa hyvä, ja yksi vastaaja kommentoi tehtävän olleen täysin turha. Asiakaspalautelomakkeen viimeisessä kohdassa asiakkaat toivat esille muita huomioita seuraavasti:

Hieno idea!

-kuva herätti paljon erilaisia asioita ja ajatuksia!

Visuaalisuus auttaa hahmottamaan asioita.

7 VALMIIN VALOKUVAN TARINA -TEHTÄVÄN ESITTELY

Produktin kokeiluvaiheessa kuvasarjassa oli seitsemän minun ottamaani kuvaa, mutta lopulliseen kuvasarjaan otin mukaan vielä kahdeksannen kuvan. Kuvasarjan käytön ohjeistus muotoutui opinnäytetyöprosessin edetessä, sillä työpajan toteuttamisessa ja aineistonkeruun tuloksena ilmeni seikkoja, jotka arvioin tarkoituksenmukaiseksi huomioida Valokuvan tarina -tehtävän viimeistelyssä. Työpajassa käydyn keskustelun perusteella myös asiakkailta pyydettiin palautetta Valokuvan tarina -tehtävän koekäytöstä, minkä lisäksi valmiissa kuvasarjan käytön ohjeistuksessa huomioidaan myös ns. toisin toimimisen näkökulma, vaikka perinteisesti sitä käsiteltäisiin vasta seuraavassa yksilötapaamisessa. Lomakehaastattelun perusteella valmiissa Valokuvan tarina -tehtävässä ohjeistusta on tiivistetty ja selkiytetty, sillä se asettuu laajempaan ohjelmakokonaisuuteen, joka muodostaa kognitiivis-behavioraalisen lähestymistavan ja motivoivan haastattelun menetelmän raamit myös Valokuvan tarina -tehtävän toteuttamiselle.

Lopulta kuvasarjan käytön ohjeistus muotoutui seitsemänsivuiseksi kokonaisuudeksi, jossa on kansilehti, teoriatausta, tehtävän ohjeistus, tehtävälomake sekä lähdeluettelo. Näiden liitteenä ovat kuvasarjan kuvat pienoiskoossa yhdellä A4-kokoisella sivulla sekä kuvasarja valokuvina. Kokonaisuus on muodossa, joka palvelee ensisijaisesti tehtävän toteuttamista osana Liikenneturvaohjelmaa tai Ohjauspyörää. Valokuvan tarina -tehtävä on kuitenkin perusteltu itsenäinen kokonaisuus, jota on mahdollista hyödyntää myös muussa yhteydessä osana arvioivaa ja suunnitelmallista rikosseuraamusalan asiakastyötä.

Alkuvuonna 2014 olin yhteydessä erityisasiantuntija Tiina Vogt-Airaksiseen ja sovimme, että toimitan valokuvaterapeutista lähestymistapaa koskevan teoriatausta- ja tehtäväkokonaisuuden sähköpostitse maaliskuun 2014 aikana. Näin ollen toimitin sovitusti Valokuvan tarina -tehtävän ja sen liitteet sovitussa aikataulussa pdf-tiedostona, pelkän tekstiosan odt-tiedostona sekä kuvasarjan kuvat jpg-tiedostoina.

Kuvasarjan kuvat

Valokuvaa katsellessamme heijastamme siihen aina jotakin itsestämme. Tulkitsemme kuvaa omista lähtökohdistamme ja annamme kuvalle näin omat merkityksemme. Kognitiivis-behavioraalisen teoriataustan valossa tuon tulkinnan taustalla on kokemuksemme,

ajatuksemme, arvomme, uskomuksemme ja asenteemme. Seuraavassa kuvassa on Valokuvan tarina -tehtävän liitteenä olevat kuvasarjan kuvat pienoiskoossa (kuva 1).

VALOKUVAN TARINA -KUVASARJAN KUVAT



KUVA 1. Kuvasarjan kuvat pienoiskoossa (Kuvat: Annina Vilkas 2013)

Kaikkien kuvien kääntöpuolella on sama kuva, jossa on kollaasi kuvasarjasta sekä tekstinä ”Valokuvan tarina © Annina Vilkas” (kuva 2).



KUVA 2. Kuvasarjan kuvien kääntöpuoli (Kuva: Annina Vilkas 2013)

Valokuvan tarina -tehtävän toteutus

Kuvasarjan käytön valmis ohjeistus sisältää kansilehden sekä teoriataustan. Taustassa esitellään perusteluita Valokuvan tarina -tehtävän käytölle, kun tarkoituksena on ohjata asiakasta oivaltamaan, että päihtyneenä auton rattiin päätyminen on monista vaihtoehdoista muodostuva valintojen ketju. Tapaamisen aluksi asiakkaalle kerrotaan, että tarkoituksena on tarkastella valokuvia yhdessä sekä keskustella rattijuopumuksesta kuvan kautta. Tehtävän toteuttamisen ohjeistus on jaoteltu kolmeen osaan: yleiseen keskusteluun asiakkaan valitsemasta kuvasta, valokuvan tarinaan ja vaihtoehtoihin sekä asiakkaan parhaisiin neuvoihin kuvan henkilölle.

Yleinen keskustelu asiakkaan valitsemasta kuvasta: Asiakasta pyydetään valitsemaan kuva, joka puhuu hänelle eniten juuri tässä hetkessä. Hänelle kerrotaan, että hän voi pitää valitsemaansa kuvaa kädessään koko keskustelun ajan. Yleinen keskusteluosio sisältää aiheen äärelle virittäviä esimerkkikysymyksiä, joiden tarkoituksena on rohkaista asiakasta tutkimaan valokuvaa. Osion päätteeksi työntekijä ja asiakas muodostavat yhdessä yhteenvetoa käydystä keskustelusta. Lopuksi asiakasta pyydetään kirjaamaan tärkeimpinä pitämänsä asiat tehtävälomakkeelle.

Valokuvan tarina ja vaihtoehdot: Asiakasta pyydetään kertomaan valokuvan tarinaa, jolloin tarkastellaan sitä, missä tilanteessa ja millaisten vaihtoehtojen äärellä kuvan henkilö kulloinkin on. Keskustelussa voidaan käyttää ns. ajan laajentamista, jolloin pohditaan, mitä on saattanut tapahtua vuorokautta ennen kuvan ottamista. Tämän jälkeen asiakas kertoo kuvan tarinaa ja työntekijä pysäyttää tarinan sopivissa kohdissa, jolloin keskustellaan siitä, millaisia vaihtoehtoja kuvan henkilöllä kyseisessä hetkessä tai tilanteessa on. Keskustelussa on tärkeää huomioida myös ns. toisin toimimisen mahdollisuus ja se, onko asiakas itse ollut vastaavassa tilanteessa ja mikä edesauttoi häntä valitsemaan toisin.

Asiakkaan parhaat neuvot kuvan henkilölle: Asiakasta pyydetään kertomaan, miten kuvan henkilön kannattaisi ensisijaisesti toimia, sillä hän ei enää halua päätyä päihtyneenä auton rattiin. Viimeistään tässä vaiheessa voidaan henkilökohtaistaa kysymyksiä ja keskustella toisin toimimisesta ja siitä, mikä voisi edesauttaa asiakasta itseään toimimaan kuvan henkilölle antamiensa ohjeiden mukaisesti. Lisäksi asiakasta pyydetään kirjamaan tehtävälomakkeelle paras tai parhaat neuvonsa, jotka hän haluaa antaa kuvan henkilölle.

Tapaamisen lopuksi työntekijä tekee yhteenvetoa käydystä keskustelusta. Tämän lisäksi työntekijä voi pyytää asiakasta tallettamaan tehtävälomakkeen, jolloin tämä voi myöhemmin niin halutessaan palata käytyyn keskusteluun, vaihtoehtoihin ja valintojen merkitykseen.

8 POHDINTA

8.1 Valmiin tuotoksen sekä raportoinnin arviointia

Opinnäytetyön tuotoksena syntyi Valokuvan tarina -tehtävä. Se on perusteltu valokuvallisen menetelmän käyttöön perustuva harjoitus, joka sisältää kuvasarjan ja sen käytön ohjeistuksen rattijuopumuksista tuomittujen asiakkaiden kanssa työskentelyyn.

Opinnäytteeni toimeksiantaja huolehti kuvasarjan kuvien valmistuksesta. Antamieni ohjeiden mukaisesti valokuvat toteutettiin 10 cm x 18 cm -koossa. Esitin, että kuvien laadun tulee olla riittävän hyvä katseluun ja selailuun, jolloin niiden täytyy kestää katsetta ja käyttöä. Kuvasarjan käyttöoikeuden omistava Rikosseuraamuslaitos teetti kuvat mattalaminointina ja kuvien laatu vaikuttaa mielestäni erityisen hyvältä. Työntekijöiden vastauksissa ilmeni muutamissa kohdin, että kuvasarjaan toivottiin erilaisia tilannekuvia (riitatilanne, ryhmän painostus, työajoon lähtö), mutta käytettävissä olevilla resursseilla uusien kuvien tuottaminen ei harmikseni ollut mahdollista.

Opinnäytetyöni tavoitteena oli tuoda uudenlainen, valokuvalliseen menetelmään perustuva työväline yhdyskuntaseuraamustyön käytäntöön. Tuotoksena oleva Valokuvan tarina -tehtävä on otettu osaksi Liikenneturvaohjelman uutta käsikirjaa ja näin ollen se on kaikkien ohjelmaa ohjaavien työntekijöiden käytettävissä. Omasta näkökulmastani tämä on merkittävä osoitus tuotokseni onnistumisesta ja Valokuvan tarina -tehtävän arvioidusta käyttökelpoisuudesta. Lisäksi olen esitellyt Valokuvan tarina -tehtävää Liikenneturvaohjelman ohjaajien täydennyskoulutuspäivässä Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksessa 14.10.2014. Koska tuotokseni on hyväksytty osaksi toimeenpanon sisältönä käytettävää Liikenneturvaohjelmaa, voi sen olettaa olevan toteutukseltaan paitsi oivaltava myös kohderyhmälleen merkittävä.

Opinnäytetyön toteutustapana oli kahden erilaisen sosiaalialan asiakastyön viitekehyksen ja niiden käytännöllisten yhtäläisyyksien tunnistaminen ja soveltaminen rajattua tarkoitusta varten. Testasin ohjeistusta itse omassa asiakastyössäni mutta pidin tärkeänä, että opinnäytetyön tutkimuksellisessa osuudessa Valokuvan tarina -tehtävän toimivuutta arvioivat useat työntekijät. Lomakehaastatteluiden tekeminen ja analysointi oli mielekästä,

sillä ilman sitä en olisi saanut kattavaa käsitystä Valokuvan tarina -tehtävän käyttökelpoisuudesta erilaisissa asiakastilanteissa. Sekä työpajan toteuttaminen että lomakehaastatteluilla kerätty tieto vaikuttivat opinnäytetyön tuotoksen sisällöllisen osuuden päätöksentekoon.

Mikäli tekisin opinnäytetyöni nyt uudestaan, valitsisin koekäytön jälkeiseen lomakehaastatteluun väittämiä valokuvan terapeutisesta erityislaadusta ja kysyisin vastaajien arviota väittämien paikkansapitävyydestä. Tällä tavoin olisin oletettavasti saanut riittävän tarkkaa tietoa Valokuvan tarina -tehtävän käyttökelpoisuudesta ja soveltuvuudesta siihen tarkoitukseen, johon olen sen suunnitellut.

Opinnäytetyön raportissa olen tavoitellut kielen ja ulkoasun osalta seikkaperäistä ja selkeää kirjallista ilmaisua. Mielestäni tämä raportti on juonellisesti hyvin etenevä ja vakuuttava kokonaisuus, minkä lisäksi tekstissä korostuu pohtiva ja kriittinen ote tarkasteltuun aiheeseen.

Valmiissa Valokuvan tarina -tehtävässä asiakkaan tehtävälomake kootaan leikkaa-liimaa-askartele -tyyppisesti, vaikka asiakastyössä olisi paljon helpompaa käyttää valmiita tehtävälomakkeita. Tästä johtuen opinnäytetyön raporttia viimeistellessäni toimitin 9.4.2015 työn toimeksiantajalle erillisenä tiedostona kahdeksan sivun pdf-tiedoston, jossa on aina yksi kuvasarjan kuva yhdellä A4-kokoisella sivulla. Näin Valokuvan tarina -tehtävän käyttäminen asiakastyössä on mitä todennäköisemmin työntekijän kannalta yksinkertaisempaa ja mielekkäämpää.

8.2 Tulosten arviointia

Työntekijöiden näkemykset Valokuvan tarina -tehtävää koskevasta työpajasta sekä työntekijöiden ja asiakkaiden kokemukset Valokuvan tarina -tehtävän koekäytöstä ovat kokonaisuudessaan yllättävänkin myönteisiä. Lomakehaastatteluiden tulokset ovat yksi osoitus Valokuvan tarina -tehtävän onnistuneisuudesta ja käyttökelpoisuudesta.

Valokuvan tarina -tehtävä oli pääosin erityisen pidetty harjoitus sekä työntekijöiden että asiakkaiden kertomissa kokemuksissa. Valokuvan tarina -tehtävä vaikuttaa soveltuvan

työvälineeksi realististen toimintavaihtoehtojen tuottamisen, niistä valitsemisen ja toimivan vaihtoehdon testaamisen harjoitteluun. Tulosten perusteella Valokuvan tarina -tehtävä soveltuu käytettäväksi rikosseuraamusalan asiakastyössä siinä tarkoituksessa, johon se on suunniteltu.

Oletan, että työntekijöiden raportoimat epävarmuuden tunteet saattavat liittyä ohjeistuksen ohella myös koettuun taitotasoon ohjata keskustelua valokuvallisin menetelmin. Ohjelman ohjaaminen vaatii oman toiminnan kriittistä arviointia, jolloin uuden toiminnallisen menetelmän haltuunotto saattaa arveluttaa. Valokuvan tarina -tehtävän ohjeistus olisi koekäyttövaiheessa voinut olla vieläkin perusteellisempi, mutta toisaalta sitä toivottiin myös selkiytettävän.

Liikenneturvaohjelmassa käytetään menetelminä kognitiivis-behavioraalista lähestymistapaa, motivoivaa haastattelua, ratkaisukeskeistä ja narratiivista lähestymistapaa sekä sosiaalista mallintamista (Liikenneturvaohjelma rattijuopumuksista tuomituille 2014), jotka luovat raamit työskentelyssä käytettävien tehtävien ja harjoitusten soveltamiselle. Valmiin Valokuvan tarina -tehtävän ohjeistuksessa olen pyrkinyt riittävään sisältöön ottaen kuitenkin huomioon, että se on yksi pieni osa laajassa ohjelmakokonaisuudessa. Lisäksi tulee huomioida ohjeistamisen rajallisuudet, sillä vuorovaikutustilanteet voivat sisältää yllätyksiä, eikä niihin voida laatia ehdottoman paikkansapitäviä käsikirjoituksia.

Yksi asiakas koki tehtävän omalla kohdallaan turhana ja muutamissa kohdin työntekijät raportoivat toivovansa lisäohjeistusta tilanteisiin, joissa keskustelu jumiutuu tai kuvasta ei löydy puhuttavaa. Valmiin Valokuvan tarina -tehtävän ohjeistuksessa lähdin siitä, että kasvokkaiseen vuorovaikutukseen perustuvan työn ammattilaiset kyllä tietävät, milloin kannattaa unohtaa valokuvatyöskentely ja siirtyä harjoittelemaan vaihtoehtojen tuottamista esimerkiksi Vaihtoehtoja?-tehtävän kautta tai jollakin muulla tavalla. Lisäksi valokuvallisten menetelmien soveltamisessa tulee hyväksyä se tosiasia, ettei valokuvatyöskentely kuitenkaan sovi kaikille.

Vaihtoehtoja?-tehtävässä toimintavaihtoehtojen tuottamisen arena on suppea ja valmiiksi rajattu, kun taas Valokuvan tarina -tehtävän lähtökohta on asiakkaan itse muotoilema tilanne-esimerkki. Työntekijöiden vastausten mukaan viisi asiakasta viittasi valokuvasta keskustellessaan omiin kokemuksiinsa. Oletettavasti viittaukset ovat sidoksissa asiakkaan halukkuuteen ja/tai valmiuteen tarkastella omaa toimintaansa yhdessä työntekijän

kanssa. Lisäksi kaksi asiakasta piti Valokuvan tarina -tehtävän tärkeimpänä asiana oma-kohtaisuutta. Mielenkiintoista ja merkittävää tämä on erityisesti siitä näkökulmasta, että Pulkkisen ja Aaltosen (2003) mukaan rattijuopumukseen syyllistyneillä oman toiminnan tarinallinen käsittely voi lisätä vastuullisen toimijuuden mahdollisuutta (Pulkkinen & Aaltonen 2003, 145–159, Liikenneturvaohjelma rattijuopumuksista tuomituille 2014, 13 mukaan).

Liikenneturvaohjelmassa asiakas tarkastelee omaa toimintaansa tarinallisesti ja reflektoiden useammassakin harjoituksessa. Valokuvan tarina -tehtävän kautta mahdollistuu rattijuopumuksen ja omien kokemusten käsittely erilaisella tasolla, kun lähtökohtana on tarkastella kuvitteellista tarinaa, joka kuitenkin tavalla tai toisella sisältää aineksia asiakkaan omasta kokemusmaailmasta (rattijuopumuksista, joista on jäänyt kiinni ja ei ole jäänyt kiinni sekä ns. toisin toimimisen tilanteista). Työntekijöiden ja asiakkaiden raportoimien kokemusten valossa rattijuopumukseen viittaava valokuva voi toimia vaihtoehtojen ikkunana sekä heijastella yhtymäkohtia myös asiakkaan omaan elämään.

8.3 Opinnäytetyön luotettavuus ja eettisyys

Hyvän tutkimuksen vaatimuksia ovat sisäinen johdonmukaisuus ja eettinen kestävyys. Sisäinen johdonmukaisuus ilmenee raportin argumentaatiossa eli siinä, miten ja millaisia lähteitä käyttää. Eettinen kestävyys taas liittyy paitsi tutkimuksen laatuun ja esimerkiksi hyvin tehtyyn raportointiin myös tutkimusaiheen valintaan, tulosten sovellutuksiin sekä tiedonhankintaan ja tutkittavien suojaan. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 125–132.)

Opinnäytetyössäni olen pyrkinyt lähteiden valinnassa kriittisyyteen ja niiden merkinnässä erityiseen huolellisuuteen. Raportin kirjoittamisessa olen tavoitellut johdonmukaisuutta ja selkeyttä. Tässä toiminnallisessa opinnäytteessä tutkimukselliseen osioon ryhtyminen oli perusteltua Valokuvan tarina -tehtävän toimivuuden testaamiseksi ja parantamiseksi. Tiedonhankintaan ja tutkittavien suojaan olen kiinnittänyt erityistä huomiota, vaikka toiminnallisen opinnäytetyön selvityksessä tutkimuskäytäntöjä voidaankin soveltaa perinteistä väljemmästi. Tässä opinnäytetyössä oltiin kiinnostuneita ennen kaikkea työntekijöiden ja asiakkaiden kokemuksista suhteessa Valokuvan tarina -tehtävään. Työntekijät saivat tietoa tutkimuksen tavoitteista ja menetelmistä työpajassa ja heidän osallistumisensa työpajaan sekä koekäyttöön oli vapaaehtoista, samoin kuin työpajapalautteeseen ja

koekäytön jälkeiseen kyselyyn vastaaminenkin. Asiakkaat saivat tutkimuksesta tiedotteen, jossa todettiin, ettei tutkimukseen osallistuminen tai osallistumatta jättäminen vaikuta millään tavalla yhdyskuntaseuraamustoimiston asiakkuuteen. Asiakkaiden tiedotteessa oli maininta videoaineiston havainnoinnista yhtenä aineistonkeruumenetelmänä. Videohavainnoinnin jäämistä pois aineistosta voidaan tarkastella eettisenä kysymyksenä siltä osin, että en tutkijana noudattanutkaan sitä, mitä olin aiemmin tiedottanut.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnista ei ole olemassa yksiselitteisiä ohjeita, mutta Tuomen ja Sarajärven mukaan tutkijan tulee kirjoittaa uskottava selitys aineiston kokoamisesta ja analysoinnista (Tuomi & Sarajärvi 2009, 140–141). Opinnäytetyön luotettavuuden nimissä olenkin pyrkinyt selkeään ja yksityiskohtaiseen raportointiin. Jotta tutkimuksellisen osuuden tiedonantajien henkilöllisyys ei paljastuisi, olen jättänyt mainitsematta työpajaan ja koekäyttöön osallistuneiden työntekijöiden työyksiköt. Opinnäytteen toiminnallisen osuuden kuvauksessa olen pyrkinyt erityiseen huolellisuuteen. Kahdeksan työntekijää koekäytti Valokuvan tarina -tehtävää yhteensä kymmenen asiakkaan kanssa. Tutkimuksellisen osuuden aineisto kerättiin lomakehaastatteluina, jotka sisälsivät pääosin avoimia kysymyksiä, mikä mahdollistaa palautteen monipuolisuuden ja totuudenmukaisuuden.

Palautetta Valokuvan tarina -tehtävästä kerättiin henkilöiltä, joilla on omakohtaista kokemusta tutkittavasta asiasta: työntekijöillä on kokemus ohjeistuksen omakohtaisesta soveltamisesta ja asiakkailla kokemus Valokuvan tarina -tehtävän tekemisestä työntekijän toteuttamana. Opinnäytetyön raportin teoriaosuudessa olen kuvannut, mikä merkitys työntekijän ja asiakkaan välisellä vuorovaikutuksella on vaikuttavassa yksilötyöskentelyssä. Voisiko olla, että valokuvan menetelmällisestä käytöstä kiinnostuneet ja Valokuvan tarina -tehtävän koekäytöstä innostuneet asiakastyön ammattilaiset ovat osaltaan vaikuttaneet asiakkaiden myönteisten kokemusten syntymiseen suhteessa Valokuvan tarina -tehtävään ja rattijuopumuksen tarkasteluun valokuvan kautta?

8.4 Ajatuksia valokuvallisten menetelmien sovellusmahdollisuuksista

Mitä tulee symbolisten ja assosiativisten kuvien katselun menetelmään ja sen soveltamiseen rikoksenteekijöiden kanssa tehtävässä työssä, näen niissä monia mahdollisuuksia. Va-

lokuvalliset menetelmät sopivat hyvin juurikin motivoivissa ohjelmissa käytettäviin tehtäviin ja harjoituksiin, joissa tarkastellaan asiakkaan käyttäytymistä ja tutkitaan muutoksen mahdollisuuksia. Seuraavaksi esittelen muutamia ajatuksia symbolisten ja assosiativisten kuvien katselun soveltamisesta rikoksenteekijöiden kanssa tehtävässä muutostyöskentelyssä. Tämä edellyttäisi joko olemassa olevien valokuvakorttisarjojen käyttämistä taikka uudenlaisen rikosseuraamusalan psykososiaaliseen työskentelyyn soveltuvan valokuvakorttisarjan tuottamista.

Sosiaalialan asiakastyössä tyypillisesti käytettäviin asteikkokysymyksiin valokuvien käyttöä voisi soveltaa pyytämällä asiakasta valitsemaan kuva, joka ilmentää hänen oloaan juuri tässä hetkessä. Tämän jälkeen voitaisiin pyytää asiakasta määrittelemään pienin mahdollinen asia, joka saisi hänet siirtymään askeleen eteenpäin sekä valitsemaan kuva, joka symboloi hänen askeltaan kohti tavoitetta. Tällöin valokuvan avulla voitaisiin pyrkiä monipuolistamaan muutospuhetta sekä lisäämään asiakkaan uskoa omiin kykyihinsä. Tavoitteiden täsmentämisen apuna käytettävässä Ihmekysymys-harjoituksessa valokuvaa voisi hyödyntää pyytämällä asiakasta valitsemaan kuvia, jotka ilmentävät ihmettä ja elämää. Tällöin valokuva voisi olla apuna konkretisoimassa ihmettä sekä sitä, mikä on ihmisen tapahtumisen jälkeen toisin.

Viisi keskustelua muutoksesta -keskustelusarjassa käytetään ns. kolmen tuolin tekniikkaa ja arvokorttityöskentelyä (Farbring 2006, 18–19), joissa voisi käyttää valokuvia työskentelyn apuvälineenä. Kolmen tuolin tekniikassa (1. Hyvät asiat menneisyydessä, 2. Ikävät asiat nykyhetkessä, 3. Mitä toivoo tulevaisuudelta) asiakasta voisi pyytää tuomaan kuvia, jotka ilmentävät hänen menneisyyttään ja nykyhetkeään, kun taas tulevaisuutta ilmentävän kuvan asiakas voisi valita ohjaajan valmiiksi valitsemien symbolisten ja assosiativisten kuvien joukosta. Tällöin valokuvat voisivat auttaa ankkuroitumaan siihen todellisuuteen, josta kussakin tuolissa keskustellaan. Arvokorttityöskentelyssä puolestaan tarkastellaan sitä, miten itselle arvokkaat asiat ilmenevät omassa arkielämässä tai millaisen tilan niille antaa ja kuinka tärkeinä niitä pitää. Tässä asiakasta voisi ohjeistaa valitsemaan kuvan, joka ilmentää hänen nykyistä toimintaansa suhteessa tiettyyn arvoon, sekä kuvan, joka heijastaa hänen tavoitettaan toimia sen mukaisesti, mitä hän arvostaa ja pitää tärkeänä. Tällöin valokuvat voisivat rohkaista asiakasta ottamaan askelia kohti arvojensa mukaista toimintaa.

Liikenneturvaohjelman yksilötyöskentelyssä voisi hyödyntää laajemmaltikin symbolisten ja assosiatiivisten kuvien katselua. Esimerkiksi henkilökohtaisen tasekirjan laatimisen yhteydessä voisi asioita tarkastella myös asiakkaan vahvuuksia ja mahdollisuuksia symboloivien kuvien kautta. Lisäksi henkilökohtaisen varautumissuunnitelman laatimisen voisi aloittaa pyytämällä asiakasta valitsemaan ns. toisin toimimista symboloivan kuvan, jonka avulla suunnitelman laatiminen saattaisi helpottua. Myös Liikenneturvaohjelman ryhmäosuudessa voitaisiin hyödyntää valokuvatyöskentelyä esimerkiksi esittäytymisen yhteydessä pyytämällä asiakkaita valitsemaan kuva, joka viittaa jollain tavalla heidän ajatuksiinsa tai odotuksiinsa Liikenneturvaohjelman ryhmäosion suhteen. Valokuvan käyttö keskustelun välineenä voisi sopia myös kolmannelle ryhmätapaamiselle, jolloin keskustellaan rattijuopumuksesta kiinnijäämisen merkityksestä sekä omien ja muiden kokemusten pohjalta nousseista ajatuksista. Tällöin teemaan viittaavan kuvan valitseminen voisi auttaa omien ajatusten muotoilussa.

Mitä tulee teknologiseen kehitykseen, sen odotetaan muuttavan ja monimuotoistavan valokuvallisten menetelmien käyttöä terapiassa ja ohjauksessa. Oletettavasti näin tapahtuu erityisesti omaelämäkerrallisten kuvien käytössä sekä uusien kuvien ottamisessa ja käytössä. Uskon, että valokuvat tulevat silti aina säilymään ja pitämään pintansa fyysisenä mediana niiden terapeuttisessa käytössä etenkin symbolisten ja assosiatiivisten kuvien katselussa. Kuitenkin varmasti jo lähivuosina 3D-kuvat tuovat omat mausteensa valokuvallisten menetelmien soveltamiseen. Myöhemmin virtuaalitodellisuuslasit saattavat muuttaa ajatusta kuvallisten ja visuaalisten menetelmien terapeuttisesta käytöstä, mikäli pystytään luomaan tila, jossa katsojalle syntyy vaikutelma kuvan maailmaan tai virtuaaliseen todellisuuteen uppoutumisesta.

8.5 Oppimisprosessin ja ammatillisen kasvun pohdinta

Tämä lähes kaksi vuotta kestänyt opinnäytetyöprosessi on saanut minut innostumaan yhä enemmän valokuvan hyödyntämisestä asiakastyössä. Valokuvan menetelmällistä käyttöä rikosseuraamusalan asiakastyössä olisi tarkoituksenmukaista hyödyntää laajemmaltikin. Opinnäytetyöprosessi kokonaisuudessaan on vahvistanut ammatti-identiteettiäni sekä ammatillista itseluottamustani.

Tarkastelen opinnäytettäni kokonaisuuksien hallinnan ja ajanhallinnan taidonnäytteenä, vaikka aikataulu venyi ja raportin kirjoittaminen viipyi muun muassa perhevapaasta johtuen. Valokuvan tarina -tehtävän tuottaminen lapsiperheen työssäkäyvänä äitinä ja opinnäytetyön raportin kirjoittaminen perhevapaalla ollessa oli helpommin sanottu kuin tehty. Siksi viimeistelin opinnäytetyöni raportin vasta keväällä 2015 ollessani opintovapaalla.

Omasta mielestäni olen tällä opinnäytetyöllä osoittanut, että minulla on sekä työelämän innovatiivisen kehittämisen että osaamisen ilmaisemisen taitoja. Lisäksi opinnäytetyöni kokonaisuudessaan osoittaa ammatillisen taidon ja teoreettisen tiedon yhdistämisen kykyä, sillä opinnäytetyön kautta tuotettu uusi tieto on merkittävää ja hyödyllistä rikosseuraamusalan ammattilaisille.

Hakalan (2004, 32–33) mukaan hyvä opinnäyte on omaperäinen, ennakkoluuloton ja idearikas, minkä lisäksi sen tulee olla käytännönläheinen, asiantuntijuutta ja tekijänsä itsenäistä ajattelua osoittava sekä toiminnan kehittämislle tuloksekas. Olen pyrkinyt täyttämään opinnäytetyössäni kaikki edellä mainitut määreet, vaikka löydänkin omasta tuotoksestani edelleen parantamisen varaa. Silti kokonaisuudessaan olen opinnäytetyöni lopputulokseen varsin tyytyväinen.

Luotan siihen, että voin käyttää valokuvia työvälineinä oman osaamisen rajoissa, mikäli asiakas on halukas työskentelemään valokuvallisten menetelmien avulla. Tuntuu siltä, että lopullinen opinnäytetyön kokonaisuus on vain osa jotakin paljon laajempaa kokonaisuutta. Siksi tavoitteenani on tuottaa muutamia lisäkuvia Valokuvan tarina -tehtävän kuvasarjaan, sekä työstää ja tuottaa laajempi symbolisten ja assosiativisten kuvien sarja ja sen käytön ohjeistus hyödynnettäväksi rikosseuraamusalan asiakastyössä.

LÄHTEET

- Burnett, R., Baker, K. & Roberts, C. 2007. Assessment, supervision and intervention: fundamental practice in probation. Teoksessa Gelsthorpe, L. & Morgan, R. (eds.) *Handbook of Probation*. Willan, 2007, 210–247.
- Dowden, G. & Andrews, D.A. 2004. The Importance of Staff Practice in Delivering Effective Correctional Treatment: A Meta-Analytic Review of Core Correctional Practice. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology* 48 (2004): 2, 203–214.
- Farbring, C.Å. 2006. BSF – Beteende, Samtal, Förändring – Manual för utbildning. Luettu 23.1.2014. <http://farbring.com/downloads/BSF%20-%20Utbildningsmanual%20juni%202006.pdf>
- Granfelt, R. 2008. Arvot ja eettiset ristiriidat rikosentekijöiden parissa tehtävässä työssä. Luento. Arvopäivä 19.2.2008. Kriminaalihuoltolaitos, Tampereen aluetoimisto. Tampere.
- Granfelt, R. 1998. Kertomuksia naisten kodittomuudesta. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Granfelt, R. 1993. Psykososiaalinen orientaatio sosiaalityössä. Teoksessa Granfelt, R., Jokiranta, H., Karvinen, S., Matthies, A-L. & Pohjola, A. *Monisärmäinen sosiaalityö*. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto, 175–227.
- Haapasalo, J. 2008. *Kriminaalipsykologia*. Juva: WS Bookwell Oy.
- Hakala, J. 2004. *Opinnäyteopas ammattikorkeakouluille*. Helsinki: Gaudeamus
- Halkola, U. 2009a. Mitä valokuvaterapia on? Teoksessa Halkola, U., Mannermaa, L., Koffert, T. & Koulu, L. (toim.) *Valokuvan terapeuttinen voima*. Duodecim: Keuruu, 13–21.
- Halkola, U. 2009b. Symboliset valokuvat terapeutin apuvälineenä. Teoksessa Halkola, U., Mannermaa, L., Koffert, T. & Koulu, L. (toim.) *Valokuvan terapeuttinen voima*. Duodecim: Keuruu, 175–187.
- Halkola, U. 2011. Introduction. Teoksessa Halkola, U., Koffert, T., Koulu, L., Krappala, M., Loewenthal D., Parrella, C. & Pehunen, P. (toim.) *PHOTOTHERAPYEUROPE: Learning and Healing with Phototherapy - A handbook*. University of Turku: Publications of the Brahea Centre for Training and Development, 5-8. Luettu 25.10.2013. http://phototherapyeuropa.utu.fi/photoeuropa_handbook.pdf
- Hentinen, H. 2009. Valokuva terapeutin työvälineenä. Teoksessa Halkola, U., Mannermaa, L., Koffert, T. & Koulu, L. (toim.) *Valokuvan terapeuttinen voima*. Duodecim: Keuruu, 35–46.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. *Tutki ja Kirjoita*. Helsinki: Kustannus-osakeyhtiö Tammi.

- Jacobs, N. 2002. A picture unleashes a thousand words (About Dr. Joel Walker's work). *MedHunters Magazine*, Spring, 8–10. Luettu 18.3.2015. https://phototherapytherapeuticphotography.files.wordpress.com/2014/10/a_picture_unleashes_a_thousand_words_j-walker_2002.pdf
- Koski-Jännes, A. 2008. Motivoivan haastattelun periaatteet ja menetelmät. Teoksessa Koski-Jännes, A., Riittinen, L. & Saarnio, P. (toim.) *Kohti muutosta. Motivointimenetelmiä päihde- ja käyttäytymisongelmiin*. Helsinki, 41–64.
- Knuuti, U. & Vogt-Airaksinen, T. 2010. Ohjelmatyö rikosseuraamusalalla. Rikosseuraamuslaitos, keskushallintoyksikkö.
- Koffert, T. 2009. Valokuva ja kognitiiviset työskentelytavat depressiopotilaiden hoidossa. Teoksessa Halkola, U., Mannermaa, L., Koffert, T. & Koulu, L. (toim.) *Valokuvan terapeutinen voima*. Duodecim: Keuruu, 93–105.
- Lavikkala, R. 2011. Vaikuttavan rikosseuraamustyön kysymyksiä. Teoksessa Lavikkala, R. & Linderborg, H. (toim.) *Rikosseuraamustyön kehittämisen kysymyksiä*. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. Tampere, 93–140.
- Liikenneturvaohjelma rattijuopumuksista tuomituille. 2012. Luonnos 10.12.2012. Rikosseuraamuslaitos.
- Liikenneturvaohjelma rattijuopumuksista tuomituille. 2014. Rikosseuraamuslaitoksen käsikirja 3/2014.
- Loewenthal, D. 2013. Research and the future of phototherapy and therapeutic photography. Teoksessa Loewenthal, D. (toim.) *Phototherapy and Therapeutic Photography in a Digital Age*. London, Routledge. 166–176.
- Martin, R. 2013. Inhabiting the image. Phototherapy, therapy and re-enactment phototherapy. Teoksessa Loewenthal, D. (toim.) *Phototherapy and Therapeutic Photography in a Digital Age*. London, Routledge. 69–81.
- Miller, W. R. & Rollnic, S. 2002. *Motivational interviewing: Preparing People for Change* (2nd ed.). New York: The Guilford Press.
- Nurminen, N. yliopettaja. 2007. Rikolliseen käyttäytymiseen vaikuttaminen – teorit ja toimintamallit. Luento. 18.10.2007. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. Vantaa.
- Ohjauspyörä. 2009. Toimintaohjelma rattijuopumuksesta yhdyskuntaseuraamukseen tuomituille. Ohjaajan käsikirja. 15.12.2009. Rikosseuraamuslaitos.
- Ohjenuora. 2005a. Nuorisorangaistuksen sisältökäsikirja. Rikosseuraamusalan käsikirjoja 2/2005. Kriminaalihuoltolaitos.
- Ohjenuora. 2005b. Nuorisorangaistuksen sisältökäsikirja: Tehtäväosio. Rikosseuraamusalan käsikirjoja 2/2005. Kriminaalihuoltolaitos.
- Oikeusministeriö. 2011. Valvontarangaistus. Luettu 22.3.2015. <http://oikeusministerio.fi/fi/index/toimintajavoitteet/kriminaalipolitiikka/seuraamusjarjestelma/valvontarangaistus.html>

PhototherapyEurope in Prisons. 2015a. Luettu 20.3.2015. <http://www.phototherapyeuropeinprisons.eu/>

PhototherapyEurope in Prisons 2015b. Talking Pictures Cards. Luettu 20.3.2015. <http://www.phototherapyeuropeinprisons.eu/talking-picture-cards/>

PhototherapyEurope in Prisons. 2015c. Finnish PIP Training Manual. Luettu 20.3.2015. http://www.phototherapyeuropeinprisons.eu/files/5714/1841/5894/Finnish_PIP_Training_Manual.pdf

Pulkkinen, M-L & Aaltonen, J. 2003. Sense of agency in narrative processes of repeatedly convicted drunk drivers. *Counselling Psychology Quarterly* 16 (2003): 2, 145–159.

Raunio, K. 2004. *Olellainen sosiaalityössä*. Gaudeamus, Helsinki.

Raynor, P., & Ugwudike, P. & Vanstone, M. 2010. Skills and strategies in probation supervision: The Jersey Study. Teoksessa McNeill, F., Raynor, P. & Trotter, C. (eds.) *Offender Supervision. New directions in theory, research and practice*. Willan, 2010, 113–129.

Rikosseuraamusalan ohjelmityön linjaukset. 2008. Rikosseuraamusvirasto. Luettu 13.8.2013. <http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/y98fikdy4.pdf>

Rikosseuraamuslaitoksen strategia 2011–2020. Rikosseuraamuslaitos. Luettu 9.10.2013. http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/risenasiakirjoja/6A3hglF5q/Risen_strategia_2011-2020.pdf

Rikosseuraamuslaitos. 2012. Yhdyskuntaseuraamukset. Luettu 22.3.2015. <http://rikosseuraamus.fi/fi/index/seuraamukset/yhdyskuntaseuraamukset.html>

Sipilä, J. 1989. *Sosiaalityön jäljillä*. Helsinki: Tammi.

Toikko, T. 1997. Psykososiaalinen lähestymistapa sosiaalityössä. *Janus* 5 (2), 169–188.

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. *Tutkimuksellinen kehittämistoiminta*. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2013. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

Tuominen, A. rikosseuraamustyöntekijä (Liikenneturvaohjelman metodituki ja Liikenneturvaohjelmityöryhmän jäsen). 2013. Vs: LTO-valokuva-työpaja. Sähköpostiviesti. anne.m.tuominen@om.fi. Luettu 16.10.2013.

Työkalupakki. 2000b. *Tehtävät. Välineitä rikoksenteijöiden kanssa tehtävään työhön*. Kriminaalihuoltoyhdistys.

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. *Toiminnallinen oppinäytetyö*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Vogt-Airaksinen, T. erityisasiantuntija. 2013. Vs: Yamk-opinnäytetyöstä. Sähköposti-
viesti. tiina.vogt-airaksinen@om.fi. Luettu 15.7.2013.

Walker, J. 2009. The Walker Visuals. *Cancerología* 4 (2009), 9–18. Luettu 14.7.2013.
<http://www.incan.org.mx/revistaincan/elementos/documentosPortada/1257540985.pdf>

Weiser, J. 2004. PhotoTherapy techniques in counseling and therapy: Using ordinary
snapshots and photo-interactions to help clients heal their lives. *The Canadian Art
Therapy Association Journal*, Fall, 17:2, 23–53. Luettu 25.10.2013. [https://photothe-
rapytherapeuticphotography.files.wordpress.com/2014/10/2004a_cata_jnl.pdf](https://phototherapytherapeuticphotography.files.wordpress.com/2014/10/2004a_cata_jnl.pdf)

Weiser, J. 2001. PhotoTherapy techniques: Using clients' personal snapshots and family
photos as Counseling and Therapy tools (Invited feature article in "Special Double Is-
sue: Media art as/in therapy"). *Afterimage: The Journal of Media Arts and Cultural Criti-
cism*, 29:3 (Nov/Dec), 10–15. Luettu 25.10.2013. [https://phototherapytherapeuticphoto-
graphy.files.wordpress.com/2014/10/2001_phtafterimg.pdf](https://phototherapytherapeuticphotography.files.wordpress.com/2014/10/2001_phtafterimg.pdf)

Weiser, J. 1999. *PhotoTherapy Techniques: Exploring the Secrets of Personal
Snapshots and Family Albums*. 2nd edition. Vancouver: PhotoTherapy Centre Press.
Kirjan ensimmäinen luku. Luettu 26.10.2013. [https://phototherapytherapeuticphoto-
graphy.files.wordpress.com/2014/10/1999_phtbook_chapt1.pdf](https://phototherapytherapeuticphotography.files.wordpress.com/2014/10/1999_phtbook_chapt1.pdf)

Weiser, J. 1990. "More than meets the eye": Using ordinary snapshots as tools for
therapy. In: Laidlaw, T.; Malmo, C.; & Associates (Eds.), *Healing voices: Feminist ap-
proaches to therapy with women* (pp. 83–117). San Francisco: Jossey-Bass. Luettu
25.10.2013. [https://phototherapytherapeuticphotography.fi-
les.wordpress.com/2014/10/1990_phtwomen.pdf](https://phototherapytherapeuticphotography.files.wordpress.com/2014/10/1990_phtwomen.pdf)

Winckler, J. 2013. "The time we were not born": Experimental archaeology – working
within and beyond the photographic archive with photography students. Teoksessa:
Loewenthal, D. (toim.) *Phototherapy and Therapeutic Photography in a Digital Age*.
London, Routledge. 128–142.

Yhdyskuntaseuraamustyön kehittämisen linjaukset. 2006. Rikosseuraamusalan käsikir-
joja 1/2006. Kriminaalihuoltolaitos.

LIITTEET

Liite 1. Työpajapalaute

LIITE 1 TYÖPAJAPALAUTE

Mitä mieltä olet valokuvan menetelmälliseen käyttöön liittyvän työpajan toteutuksesta?

Selvensikö työpaja Valokuvan tarina -tehtävän ideaa? Perusteletthan vastauksesi.

Millaisin ajatuksin lähdet nyt työpajan jälkeen kokeilemaan Valokuvan tarina -tehtävää omassa asiakastyössäsi osana Liikenneturvaohjelmaa?

Vapaa sana. Jos sinulla on mielen päällä jotakin muuta liittyen työpajaan, ohjeistukseen, Valokuvan tarina -tehtävään taikka kuvasarjaan, niin kirjoita se tähän.

Kiitos vastauksistasi!

Liite 2. Tiedote

LIITE 2 TIEDOTE

Tiedote tutkimuksesta

Teen ylempään ammattikorkeakoulututkintoon sisältyvää opinnäytetyötä, jonka toiminnallisena osiona on Liikenneturvaohjelmassa/Ohjauspyöräohjelmassa kokeiltavan Valokuvan tarina -tehtävän, sen ohjeistuksen sekä tehtävässä käytettävän kuvasarjan ideointi ja toteutus. Lisäksi opinnäytteeseen liittyy tutkimuksellinen osio, jossa selvitän niin asiakkaiden kuin työntekijöiden ajatuksia ja näkemyksiä Valokuvan tarina -tehtävän kokeiluun liittyen.

Tutkimusaineistona käytän asiakaspalautelomaketta, yksilötunnin aikana kerättyä videomateriaalia sekä työntekijöille osoitettua kyselyä. Tutkimus perustuu luottamuksellisuuteen, eli kukaan ulkopuolinen ei pysty tunnistamaan yksittäistä asiakasta tutkimusraportista.

Mikäli haluat osallistua tutkimukseen, voit täyttää oheisen asiakaspalautelomakkeen yksilötunnin lopuksi. Lisäksi voit halutessasi antaa suostumuksen yksilötunnin videointiin sekä tallenteen käyttämiseen tutkimuksessa.

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista, eikä osallistuminen tai osallistumatta jättäminen vaikuta millään tavalla yhdyskuntaseuraamustoimiston asiakkuuteen.

Tampereella 1.11.2013



Annina Vilkas

Liite 3. Suostumus

LIITE 3 SUOSTUMUS

Suostumus videotallenteen tutkimuskäyttöön

Annan suostumukseni ohjelmaan liittyvän yksilötapaamisen videokuvaamiseen sekä nauhoitetun keskustelun käyttämiseen Valokuvan tarina -tehtävään liittyvässä tutkimuksessa.

Paikka ja päivämäärä: _____

Allekirjoitus: _____

Nimenselvennys: _____

Liite 4. Asiakaspalaute

LIITE 4 ASIAKASPALAUTE

1. Miltä sinusta tuntui tarkastella rattijuopumukseen liittyviä asioita valokuvan kautta?

2. Ympyröi numero, joka kuvaa parhaiten näkemystäsi.

Valokuvan tarina -tehtävässä käsitellyt asiat olivat..

	Vähän			Jonkin verran				Erittäin		
..itselleni merkityksellisiä.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
..ohjelman kannalta sopivia.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
..ymmärrettäviä.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

3. Mainitse sinun näkökulmastasi tärkein tai ajatuksia herättävin asia Valokuvan tarina -tehtävässä. Perustelethan vastauksesi lyhyesti.

4. Mainitse, jos jokin asia Valokuvan tarina -tehtävässä oli sinusta huono tai turha. Perustelethan vastauksesi lyhyesti.

5. Muita huomioita:

1 (3)

Liite 5. Saateviesti ja kyselylomake

Sähköposti Valokuvan tarina -tehtävää kokeileville työntekijöille 13.11.2013

Hei kaikki Valokuvan tarina -tehtävän kokeiluun osallistuvat ohjelmatyöntekijät!

Viitaten työpajassa 31.10. sopimaamme sekä työpajoissa 1.11. ja 11.11. ilmoittamaani, lähetän teille nyt linkin Valokuvan tarina -tehtävään liittyvään kyselyyn. Kysely on jaettu kahdelle sivulle: ensimmäisellä sivulla on Taustatiedot ja Valokuvan tarina -ohjeistukseen liittyviä kysymyksiä, kun taas toisella sivulla on Asiakastilanneraportti. Kyselyn vastausasetukset on määriteltänyt muotoon "anonymivastaukset", eli yksittäistä vastaajaa ei voi tunnistaa vastauksen perusteella.

Ne teistä, jotka kokeilevat Valokuvan tarina -tehtävää useammassa asiakastilanteessa, vastaatthan ensimmäisellä kerralla koko kyselyyn! Toisesta asiakastilanteesta raportoidessanne voitte hypätä suoraan toiselle sivulle jättämällä ensimmäisen sivun vastaukset tyhjiksi ja klikkaamalla Seuraava, jolloin pääsette suoraan toisen sivun Asiakastilanneraporttiin.

Osa teistä kokeiluun osallistuvista on jo ehtinyt kokeilla Valokuvan tarina -tehtävää, joten vastausaika alkaa än-yy-tee-nyt ja päättyy 28.11.2013.

Linkki kyselyyn on siis: [vastauslinkki poistettu]

[Tunnistetieto poistettu]: Voitte lähettää asiakaspalautelomakkeet joko erillisinä tai kootusti, osoitteella: Rikosseuraamuslaitos, Tampereen yhdyskuntaseuraamustoimisto, Annina Vilkas, PL 50, 33231 Tampere. Olen myöhemmin yhteydessä [nimet poistettu] nauhoitteiden sekä niihin liittyvien suostumusten osalta.

Terveisin ja vastauksianne odotellen,
Annina Vilkas

PS. Lähetin eilen työpajassa 11.11. sovitun mukaisesti lisää kuvasarjoja: [toimipaikat ja nimet poistettu]. Tarkkailekaa siis postianne! :)

2 (3)

13.11.2013

<https://www.webpolsurveys.com/Preview/PreviewQuestions.aspx?nocache=7717&printall=true&printmode=bt>

Kysely Valokuvan tarina -tehtävän kokellusta asiakastilanteessa

Taustatiedot

1. Kuinka kauan olet työskennellyt Rikosseuraamuslaitoksen (tai sitä edeltävien organisaatioiden) palveluksessa?

- alle 2 vuotta
 2-4 vuotta
 5-7 vuotta
 8-10 vuotta
 yli 10 vuotta

2. Onko sinulla aikaisempaa kokemusta kuvien käyttämisestä asiakastyössä?
Jos on, kerro tarkemmin, millä tavoin ja kuinka usein olet käyttänyt kuvia asiakastyössäsi?

- Kyllä
 Ei

Valokuvan tarina -ohjelustus: teoriaosa, toteutusosa ja kuvasarja

3. Mitä mieltä olet Valokuvan tarina -ohjelmuksen teoriaosan (Mitä? & Miksi? -osiot, sivut 3-5) rakenteesta ja selkeydestä?

4. Mitä mieltä olet Valokuvan tarina -ohjelmuksen toteutusosan (Miten? -osio, sivut 6-12) rakenteesta ja selkeydestä?

5. Mitä mieltä olet Valokuvan tarina -tehtävään liittyvän kuvasarjan valokuvista?

6. Mainitse kolme onnistunutta seikkaa Valokuvan tarina -ohjelmuksessa (teoriaosassa, toteutusosassa ja/tai kuvasarjassa).

7. Mainitse kolme kehitettävää seikkaa Valokuvan tarina -ohjelmuksessa (teoriaosassa, toteutusosassa ja/tai kuvasarjassa).

8. Haluatko vielä mainita jotakin muuta Valokuvan tarina -ohjelmukseen (teoriaosaan, toteutusosaan ja/tai kuvasarjaan) liittyen?
Jos, niin kirjoita mielestäsi ohjeeseen tekstikenttään.
<https://www.webpolsurveys.com/Preview/PreviewQuestions.aspx?nocache=7717&printall=true&printmode=bt>

1/2

3 (3)

13.11.2013

<https://www.webpolsurveys.com/Preview/PreviewQuestions.aspx?nocache=7717&printall=true&printmode=bt>

Asiakastilanneraportti

9. Minkä ohjelman osana kokailit Valokuvan tarina -tehtävää?

- Liikenneturvaohjelma (ryhmä)
 Liikenneturvaohjelma (yksilö)
 Ohjauspyörä

10. Mistä valokuvasta/valokuvista keskustelit asiakkaan kanssa Valokuvan tarina -tehtävässä?

- Kuva 1
 Kuva 2
 Kuva 3
 Kuva 4
 Kuva 5
 Kuva 6
 Kuva 7
 Kuva 8
 Kuva 9

11. Mitä sinusta tuntui ohjata keskustelua valokuvan/valokuvien avulla?

12. Millä tavoin asiakas lähti keskustelemaan valokuvasta/valokuvista?

13. Kuvalle lyhyesti, miten Valokuvan tarina -tehtävä mielestäsi jäsenyi osaksi ohjelman kokonaisuutta?

14. Mitä ajattelet Valokuvan tarina -tehtävän toimivuudesta asiakkaan rattijuopumuskäyttäytymiseen vaikuttamisen kannalta?

15. Haluatko vielä mainita jotain muuta Valokuvan tarina -tehtävästä ja sen kokailusta asiakastilanteessa?

Esimerkiksi havaintoja tai ajatuksia tehtävän toteutettavuudesta, toteutustavoista, asiakkaan aktiivisuudesta tai reaktioista. Jos, niin kirjoita mielteesi ohitsean tekstikenttään.

<https://www.webpolsurveys.com/Preview/PreviewQuestions.aspx?nocache=7717&printall=true&printmode=bt>

2/2